

Suvi Luhtanen ja Liisa Pulkkinen

SYRJÄYTYMISVAARASTA YHTEISKUNTAAN

Nuorten omakohtaisia kokemuksia matkan varrelta

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Huhtikuu 2015

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä	
Tekijä(t) Liisa Pulkkinen & Suvi Luhtanen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö	
Nimeke Syrjäytymisvaarasta yhteiskuntaan – Nuorten omakohtaisia kokemuksia matkan varrelta		
Tiivistelmä <p>Nuorten huonovointisuudesta ja syrjäytymisestä puhutaan paljon. Suuri osa nuorista pärjää hyvin, mutta sen sijaan osalla ongelmat kasaantuvat ja huonovointisuus lisääntyy. Nämä ongelmat ilmenevät muun muassa erilaisina terveysongelmina ja nuoren jäämisenä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Syrjäytyneiksi luokitellaan nuoret, jotka ovat työelämän ja koulutuksen ulkopuolella eikä heillä ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Ensisijainen keino syrjäytymisen ehkäisemiseksi onkin koulutus ja nuorten saaminen kiinni työelämään.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tutkimme laadullisen tutkimuksen keinoin syrjäytymisvaarasta selviämistä, jolloin tarkastelemme nuorten koko matkaa vaikeasta elämäntilanteesta avun ja tuen piiriin asti. Selvitämme miten nuoret ovat aikoinaan joutuneet syrjäytymisvaaraan, miten he kokivat tilanteen ja mitkä tekijät puolestaan auttoivat yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Tutkimuksemme kohdejoukkona olleet nuoret ovat aikaisemmin olleet syrjäytymisvaarassa, mutta ovat nykyisin jonkin palvelun piirissä, koulussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa. Aineisto koostuu viiden nuoren kokemuksista. Kolmea nuorta haastateltiin teemahaastatteluin ja kaksi kirjoitti aiheesta.</p> <p>Halusimme tuoda tutkimuksessa esille nuorten omia subjektiivisia kokemuksia tilastojen sijaan. Opintojen puute ja säännöllisen päivärytmin puuttuminen esimerkiksi olivat kaikilla haastateltavilla selittävänä tekijänä syrjäytymisvaaraan ajautumisessa. Elämä ilman koulutusta ja rytmiä koettiin turhauttavana ja epävarmana, koska ei voinut tietää, mitä tulevaisuus toisi tullessaan. Tilanteen paranemisen kannalta merkittäviksi tekijöiksi koettiin lähipiirin ja perheen tuki. Kaikki olivat myös saaneet ulkopuolista apua tilanteessa, esimerkiksi etsivältä nuorisotyöltä ja sosiaalitoimelta.</p>		
Asiasanat (avainsanat) syrjäytyminen, syrjäytymisvaara, polarisaatio, selviäminen		
Sivumäärä 48+4	Kieli Suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Katja Komonen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Mikkelin Olkkari - Etsivä nuorisotyö	

DESCRIPTION

		Date of the bachelor's thesis	
Author(s) Liisa Pulkkinen & Suvi Luhtanen		Degree programme and option Civic activities and youth work	
Name of the bachelor's thesis From danger of marginalization to society – Young people's own experiences of the journey			
Abstract			
<p>Young people's indisposition and marginalization are a topical issue in our society. Most young people get along well but still many of them have lots of problems. These problems can include health problems and staying outside from education or working life. Youth that have only finished comprehensive school but do not possess any further education and who are without work are called marginalized youth. To prevent marginalization the first thing to focus on is education and introducing young people to working life.</p> <p>In this thesis we examine with qualitative research methods how to best manage the danger of marginalization. We examine the whole journey from a difficult situation to receiving support and how the youth experienced that. The purpose of the thesis is to find out how these young people have come into the danger of marginalization and what kind of support helped them to become a part of society. Young people in our target group have been in the danger of marginalization before but they are now undergoing some support service or they are studying. The investigated material includes the experiences of five young people. We interviewed three persons with a theme interview and two people wrote about the subject.</p> <p>We wanted to present young people's own experiences in our investigation instead of statistics. For example the lack of post comprehensive school studies and a regular day rhythm were a common denominator to all of the interviewed people. Life without education and rhythm was experienced as frustrating and insecure. These young people did not know what the future would bring them. The support of family or close friends were considered significant in making their situation better. All of the interviewed people had also got external help for their situation, for example from the outreach youth work.</p>			
Subject headings, (keywords)			
Marginalization, the danger of marginalization, polarization, managing			
Pages	Language	URN	
48+4	Finnish		
Remarks, notes on appendices			
Tutor		Bachelor's thesis assigned by	
Katja Komonen		Mikkelin Olkkari – Outreach youth work	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	2
2	SYRJÄYTYMINEN	4
2.1	Syrjäytymisen käsite	4
2.2	Syrjäytyminen ilmiönä.....	6
2.3	Syrjäytymisen taustatekijät	7
2.3.1	Sosiaaliset tekijät	7
2.3.2	Yhteiskunnalliset tekijät.....	10
2.3.3	Yksilölliset tekijät	13
2.4	Nuorten omia kokemuksia syrjäytymisen syistä	15
2.5	Syrjäytymisvaarasta selviytyminen	16
3	TUTKIMUSPROSESSI.....	20
3.1	Mikkelin Olkkari	20
3.2	Tutkimusongelmat	21
3.3	Tutkimuksen kohdejoukko	22
3.4	Laadullinen tutkimus	23
3.4.1	Teemahaastattelu.....	24
3.5	Aineistonkeruuprosessi.....	26
3.6	Aineiston analyysi	28
4	TUTKIMUSTULOKSET	30
4.1	Syrjäytymisvaaraan johtaneita tekijöitä.....	30
4.2	Nuorten kokemuksia syrjäytymisvaarassa elämisestä	34
4.3	Yhteiskuntaan kiinnittymisessä auttaneet tekijät.....	36
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	38
5.1	Yhteenvedo tuloksista.....	38
5.2	Tulosten pohdintaa.....	39
5.3	Tutkimuksen arviointi.....	42
5.4	Jatkotutkimus- ja kehittämissuhteita.....	44
5.5	Opinnäytetyöprosessin arviointi	46

LIITE

Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat nuoret aikuiset, jotka ovat aikaisemmin olleet työelämän ja koulutuksen ulkopuolella eli he ovat niin sanottuja NEET-nuoria. NEET-lyhenteellä (*Not in Employment, Education or Training*) viitataan sellaisiin nuoriin, jotka eivät ole työelämässä tai missään koulutuksessa. Vuonna 2011 NEET-ryhmään kuului Suomessa noin 58 000 nuorta eli 9 prosenttia 15–24-vuotiaista. Jos huomioidaan vain ne nuoret, jotka kokevat itse olevansa työttömiä, niin osuus laskee viiteen prosenttiin joka tarkoittaa 31 000 nuorta. (Tilastokeskus 2013.) He ovat pois potentiaalisesta työväestöstä ja yhteiskunnan muusta toiminnasta. Tärkeää olisi tavoittaa nämä nuoret ja tukea heitä osallisuuteen ja sitä kautta koulutukseen ja työelämään.

Nuorten työttömyys on ajankohtainen ja suuri ongelma yhteiskunnassa. Se heijastuu myös nuoren muihin elämäntilanteisiin ja voi johtaa syrjäytymiseen. Useimmilla nuorilla menee hyvin elämässään, mutta samaan aikaan osa ajautuu syrjäytymisvaaraan ongelmien kasauduttua. Tätä ilmiötä kutsutaan polarisaatioksi.

Valitsimme aiheen, koska erikoistumme molemmat opinnoissamme erityistä tukea tarvitseviin nuoriin ja heidän hyvinvointinsa tukemiseen. Uskomme, että tutkimuksemme tuloksia voi hyödyntää myöhemmin työelämässä. Tutkimustulokset auttavat meitä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisessa, jolloin mahdollisimman moni nuori saataisiin palveluiden piiriin ja kiinnittymään yhteiskuntaan.

Hankimme tietoa laadullisen tutkimuksen avulla, jonka toteutamme haastattelemalla syrjäytymisvaarasta selvinneitä 20-26 -vuotiaita nuoria aikuisia. Haastateltavat tutkimukseen saatiin pääasiassa Mikkelin Olkkarin etsivän nuorisotyön kautta. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja niissä hyödynnettiin teemahaastattelun keinoja.

Tarkoituksenamme on ottaa selvää nuorten omakohtaisista kokemuksista ja näkemyksistä. Tutkimusongelmissamme tarkastellaan sitä, mitkä tekijät johtivat syrjäytymiseen, miten nuoret kokivat sen hetkisen elämäntilanteen ja mitkä asiat auttoivat selviytymisessä. Aiomme perehtyä koko prosessin kulkuun; nuoren syrjäytymisuhan alkamisesta aina selviytymiseen saakka. Koemme, ettei yksittäisiä nuoria ole kuultu tarpeeksi ja jo olemassa oleva tieto pohjautuu pitkälti tilastoihin. Nuorten syrjäytymistä koskeva tieto perustuu usein ongelmalähtöiseen tietämiseen, joka voidaan muuttaa

laajemmiksi kokonaisuuksiksi kuten nuorten mielenterveysongelmiin käytettäviksi euroiksi tai koulupudokkaiden tilastoluvuiksi (Suurpää 2009, 5).

2 SYRJÄYTYMINEN

2.1 Syrjäytymisen käsite

Elämäntilanne on käsite, jonka toisena ääripäänä voidaan nähdä syrjäytyminen. Syrjäytyminen on moniulotteinen käsite, joka tuli Suomeen 1970-luvulla ruotsalaisesta työmarkkinatutkimuksesta. Siinä syrjäytyminen-käsitteellä viitattiin lähinnä putoamiseen työmarkkinoilta. Syrjäytymisen ohella sosiaalisten ongelmien kasautumisesta on käytetty myös käsitteitä marginaalisuus, alaluokka, huono-osaisuus, suhteellinen deprivatio ja toiseus. (Aaltonen ym. 2003, 360.)

Syrjäytyminen on siis sivuun joutumista sosiaalisista suhteista, vaikuttamisesta ja vallan käytöstä. Ihmisiä myös syrjäytetään, kun heidän mielipiteitään ei kuulla tai heidän kansalaisuuttaan tai osallisuuttaan kyseenalaistetaan. Syrjäytyminen tapahtuu vähittäisenä sivuun joutumisena tai rajuna pudotuksena keskeisistä elämänehdosta. Syrjäytynyt asema syntyy, kun huono tai heikko asema yhteiskunnassa vakiintuu pitkäaikaiseksi olotilaksi. (Hyväri ym. 2010, 11 - 12.)

Syrjäytyminen tulisi nähdä ennen kaikkea prosessina, jossa sen eri muodot limittyvät ja kasautuvat. Syrjäytymisen etenemiseen vaikuttavat monet hyvinvoinnin puutteet, jotka johtavat heikentyneeseen elämäntilanteeseen. Syrjäytymisen voidaan nähdä olevan sitä syvempää, mitä useammalla elämän osa-alueella yksilö joutuu vetäytymään syrjään. Ilmiöön liittyvät voimakkaasti osattomuus, taloudellisten ja henkisten voimavarojen sekä sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman puute. (Aaltonen ym. 2003, 360.)

Ihmiset jaetaan yleensä normaalissa elämäntilanteessa oleviin ja toisaalta syrjässä tai marginaalissa oleviin. Keskuksen ja marginaalin määrittelyt syntyvät siitä, että syrjäytyneitä tarkastellaan tietyn aseman kautta. Keskukselta katsottuna syrjäytyneet ovat niitä, jotka eivät kuulu sinne, sillä heillä ei ole niitä ominaisuuksia mitä puolestaan muilla on. (Hyväri ym. 2010,13.)

Syrjäytyneiksi luokitellaan sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuolelle jääneet nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Esimerkiksi toisen asteen tutkinnon suorittanut nuori ei kuulu määritelmällisesti syrjäytyneiden joukkoon. Syrjäy-

tymisongelman kovinta ydintä ovat nuoret, jotka eivät opiskele tai ole töissä, eivätkä he näy missään tilastoissa. Näistä nuorista 80 prosenttia ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Mitä kauemmin nuori on syrjäytynyt, sitä epätoimennäköisempää koulutuksen jatkaminen on. (Myrskylä 2012, 2.)

Aaltonen & Berg (2015, 76-77) luokittelevat syrjäytyneet henkilöt kolmeen eri ryhmään. Ensimmäiseen kuuluvat *elämän kolhimat* nuoret, joiden elämässä on opiskelua ja työelämää hankaloittavia tekijöitä. Tällaisia ongelmia ovat esimerkiksi asunnottomuus, mielenterveysongelmat sekä muut terveysongelmat, päihteiden käyttö ja perheen tuen puute. Tällä ryhmällä jonkin ongelma on elämässä niin hallitsevana, että sen hoitaminen on ensisijaista työ- tai koulutuspaikan hankkimiseen nähden. Toisena ryhmänä voidaan nähdä *puolivalmiit* nuoret, jotka ovat aloittaneet yhden tai useita ammatillisia koulutuksia, mutta keskeyttäneet ne. Heillä on kuitenkin kiinnostusta ja valmiuksia hankkia tutkinto tai työpaikka myöhemmin ongelmien selvittyä. Kolmannessa *taantumän uhrin* –ryhmässä olevilla nuorilla on koulutus, työkokemusta sekä motivaatiota, mutta heillä ei ole koulutustaan vastaavaa työtä lähialueilla.

Edellä mainitut ryhmät eivät ole selvärajaisia ja ryhmien välillä on liikettä; koulutettu ja motivoitunut nuori voi kohdata ongelmia, jotka estävät työelämään siirtymisen. Lisäksi koulutus voi vanheta. (Aaltonen & Berg 2015, 77.) Nykyään koulutus ei välttämättä suojaa syrjäytymiseltä, sillä kilpailu työpaikoista on kovaa ja joillain aloilla työtä ei riitä kaikille halukkaille. Työsuhteet ovat nykyään määräaikaista tai toistaiseksi voimassa olevia, joten työssä olon ja työttömyyden jaksot vuorottelevat.

Syrjäytymisprosessi alkaa usein jo kouluiässä, jolloin henkilöllä saattaa olla vaikeuksia esimerkiksi koulutöissä selviämässä ja esiintyä voimakasta koulu- ja koulutuskielteisyyttä. Usein syrjäytymisen taustalta löytyvät myös vaikeudet kotona tai muussa sosiaalisessa ympäristössä. Ongelmat koulussa ja muussa elämässä johtavat monella opintojen keskeyttämiseen. Mitä pidemmälle syrjäytymisprosessi etenee, sen hankalammaksi työn saaminen ja sen tekeminen käy. Pitkä työttömyys puolestaan johtaa monella työn vieroksuntaan, eristäytymiseen, taloudellisiin vaikeuksiin ja marginalisoitumiseen. (Takala 1992, 37 - 38.)

Syrjäytyminen ei välttämättä ole pysyvä tila. Nuorilla yleiset määräaikaista ja lyhytaikaisia työsuhteita näkyvät liikehdintänä työelämän ja syrjäytymisen välillä. On myös

mahdollista, että nuoret esimerkiksi hoitavat lapsia kotona tai ovat pidemmällä sairaalomalla jossain vaiheessa elämäänsä. Toiseksi syrjäytyneiden ryhmäksi voidaan nähdä *kiinnittyneet nuoret*. Tähän ryhmään kuuluvat nuoret ovat vapaaehtoisesti valinneet työn ja koulutuksen ulkopuolella olemisen (Ikäheimo 2015, 20-21.) Tällaisilla nuorilla ei todennäköisesti ole tavoitteita tai suunnitelmia tulevaisuuden suhteen. Nämä nuoret saattavat kokea, että tulevat toimeen ilman työtä ja tyytyvät vaatimattomaan elämään, joten heillä ei ole motivaatiota hakea koulutukseen tai työhön.

2.2 Syrjäytyminen ilmiönä

Käsitys nuorten polarisoitumisesta on usein ilmaistu seuraavalla tavalla: enemmistö nuorista voi, käyttäytyy ja tulee toimeen hyvin. Sen sijaan osalla nuorista on yhä enemmän erilaisia ongelmia, huonovointisuutta ja ongelmakäyttäytymistä. Ongelmat ilmenevät muun muassa erityispalveluiden ruuhkautumisena, terveysongelmina, nuorten jäämisenä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle, sekä vanhempien lisääntyneenä päihteiden käytöllä ja köyhyyden kasvuna. Polarisoituminen nähdään kehityksenä, jossa ääripäät korostuvat eli niin sanotut ”menestyjät” ja ”syrjäytyjät” etäännyvät toisistaan. Polarisaatiossa huomio kohdistuu negatiivisten ilmiöiden ohella (esim. pahoinvointi, syrjäytyminen, köyhyys) myös positiivisiin asioihin, kuten hyvin pärjääviin ja menestyviin nuoriin. (Autio ym. 2008, 8-9.)

Syrjäytyminen on erityisesti nuorten miesten ongelma. Akuutein ongelma on niillä miehillä, jotka ovat vieraskielisiä ja pelkäävät perusasteen koulutuksen varassa. Maahanmuuttajamiesten työttömyys – ja ulkopuolisuusriskit ovat noin kolminkertaisia kantaväestöön kuuluviin kouluttamattomiin miehiin verrattuna. Ulkopuolelle jäävät maahanmuuttajat ovat suurimmaksi osaksi nuoria aikuisia, jotka etsivät Suomesta työ – tai opiskelupaikkaa. Heillä ei ole usein perhettä tukena, vaan enemmistö asuu yksin. (Myrskylä 2012, 3-4.)

Työttömiksi rekisteröityneiden nuorten asema on parempi kuin täysin ulkopuolisten, sillä he voivat saada työvoimakoulutusta tai päästä sijoitustöihin. Molemmat toimenpiteet lisäävät selvästi nuoren mahdollisuuksia avoimilla työmarkkinoilla. Ensisijainen keino syrjäytymisen ehkäisemiseksi onkin koulutus ja nuorten nostaminen takaisin työmarkkinoille. (Myrskylä 2012, 2.)

Työn merkityssuhteet muuttuvat jatkuvasti sekä yhteiskunnassa että yksilön elämässä. Yleensä koulutus takaa paremmat työllistymismahdollisuudet, mutta nykyään tilanne on muuttumassa. Esimerkiksi monet akateemisen koulutuksen suorittaneet jäävät työmarkkinoiden ulkopuolelle. Työstä syrjäytymiselle voidaan nähdä kuitenkin joitakin yhteisiä nimittäjiä. Suurin riski on niillä nuorilla, jotka jäävät suoraan koulusta työttömiksi tai ne, joilta peruskoulun päättötodistus puuttuu. Nuoret tulevat sitä passiivisemmiksi, mitä pidemmän aikaa työttömyys jatkuu. Nämä nuoret alkavat vieroksua työtä ja heistä tulee myös koulu- ja koulutuskielteisiä. (Kuula 2000, 53.)

Syrjäytyminen työelämästä on länsimaalaisessa yhteiskunnassa suurimpia syitä laajemmalle syrjäytymisprosessille, sillä palkkatyötä korostetaan ja arvostetaan paljon. Syrjäytyminen on usein monen asian summa, eikä ole selitettävissä vain yhden tekijän avulla. Yksilön syrjäytyminen työelämästä on yleensä pitkä prosessi. Jos tällainen kehityssuunta on nähtävissä jo työuran alussa, taustalla on todennäköisesti myös muita ongelmia. (Ek ym. 2004, 18–20.)

2.3 Syrjäytymisen taustatekijät

2.3.1 Sosiaaliset tekijät

Nuoren integroitua yhteiskuntaan erilaisilla sosiaalisilla sidoksilla, kuten työllä, koulutuksella tai perhe- ja ystäväpiirillä on keskeinen merkitys; hänellä on tutkimusten mukaan oltava riittävä sosiaalisten siteiden muodostama verkosto, johon sisältyy erilaisia yhteiskunnassa menestymiseen tarvittavia pääoman muotoja, erityisesti sosiaalista ja kulttuurista pääomaa. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan nuoren sosiaalisten sidosten määrää ja rakennetta. Voidaan olettaa, että sosiaalisten siteiden vähäinen määrä tai heikko laatu aiheuttaa sen, että yksilö elää niin sanotusti riskin alaisena ja on vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta. (Aaltonen ym. 2003, 361 - 362.)

Syrjäytymisen alakäsitteenä ja sen rinnalla tarkastellaan leimautumista yksilön syrjäytymisprosessissa. Teoreettisesti on vaikea selvittää, kumpi ilmiöistä on syy ja kumpi seuraus, mutta asiaa voidaan tarkastella prosessina, jossa nämä kaksi käsitettä kietoutuvat toisiinsa. Leimautumisessa on kyse yksilön ja ympäristön välisestä vuorovaikutussuhteesta, joka liittyy poikkeavuusilmiöön. Määritelmä konkretisoituu muun muassa koulussa käyttäytymishäiriöisten oppilaiden nimeämisenä (Kuula, 2000, 35). Tyy-

pittelyn jälkeen nuorta kohdellaan poikkeavana, jonka jälkeen hänen on entistä vaikeampi vastustaa ympäristöään ja muuttaa muiden käsitystä itsestään. Leima on melko pysyvä, joka jatkuu opiskeluissa epäonnistumisena, häiriökäyttäytymisenä, itsetunnon heikentymisenä sekä moniongelmaisuuksina. (Kuula 2000, 37.)

Perhe on avainasemassa lapsuusiän sosiaalistajien joukossa johtuen sen piirissä vietyyn ajan pituudesta ja intensiivisyydestä. Perhe käsitetään vuorovaikutuksessa toimivien ja yhdessä kehittyvien yksilöiden muodostamaksi systeemiksi, joka tarjoaa jäsenilleen kokemuksia. Kaikkien perheenjäsenten kokemukset heijastuvat perheen sisäisiin vuorovaikutustapahtumiin. Muiden perheenjäsenten kautta lapsi on kosketuksessa laajemmin yhteiskunnan kanssa. Vanhemmat varsinkin välittävät ulkoista todellisuutta kokemustensa kautta muille perheenjäsenille. (Rönkä 1992, 27.)

Joskus lapsi hankitaan oman elämäntilanteen tuskiaan, ikään kuin lievittämään vaikeuksia. Tällöin lapsi joutuu syntymään vanhempien ongelmien keskelle (Kemppinen 1997, 143.) Syrjäytyminen periytyy voimakkaasti. Noin puolet syrjäytyneiden nuorten vanhemmista on työttömänä tai muuten ulkopuolisia. Jos perhe on joutunut vaikeuksiin, riski syrjäytyä on suurin. Heikot kotiolot usein pakottavat lapset selviämään ilman taloudellista ja muuta tukea. Vanhempien sosioekonomisen taustan lisäksi syrjäytymiseen vaikuttaa vanhempien koulutuksen taso. Kouluttamattomiksi jäävien nuorten isistä noin puolella on vain peruskoulu käytynä ja noin 40 prosentilla on ammattikoulututkinto. Usein nuorten äideilläkin on käytynä vain perusasteen tai keskiasteen koulutus. Syrjäytymisen juuret ovatkin usein jo lapsuudessa ja perheen sisäisissä ongelmissa. Tämän takia tulisi ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä painottaa aikaista puuttumista ja perheiden tukemista. (Myrskylä 2012, 7.)

Pekka Myrskylän tutkimuksen mukaan varsinkin äidin koulutus vaikuttaa lasten koulutukseen. Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden äitien lapsista noin 50 prosenttia suoritti tutkimuksen mukaan korkea-asteen tutkinnon. Koulutustason periytyminen on kuitenkin voimakkainta vähän koulutusta saaneiden joukossa, sillä vain peruskoulutuksen suorittaneiden äitien pojista noin 74 prosenttia suoritti vain perusasteen tai keskiasteen tutkinnon ja tytöistä 59 prosenttia. (Kortteinen & Elovainio 2012,153.)

Heikoista olosuhteista tulevat nuoret kokevat helposti, että heidän taustansa automaattisesti määrittelee myös heidän tulevaisuutensa ja mahdollisuutensa edetä elämässä. Nuoret ottavat helposti esimerkkiä omista vanhemmistaan ja sokeutuvat mahdollisuuksille, joita on tarjolla. Jos nuori esimerkiksi haaveilee lääkärin urasta, hän ei usko pääsevänsä ja kykenevänsä perhetaustansa vuoksi kyseiseen ammattiin. Lapset ja nuoret oppivat kotona, kuinka pienellä rahalla ja erilaisilla taloudellisilla tuilla voi tulla toimeen.

Täten voidaankin miettiä onko huono-osaisuuden periytyminen rakeenteellisesti tuotettua vaiko opittua. Opituilla elementeillä viitataan sellaisiin käyttäytymis- ja ajattelutapoihin, joiden pohjalta henkilö suuntaa toimintaansa sekä ymmärtää omaa tilannettaan. Henkilö saattaa esimerkiksi pitää perheen taustaa, koulutusta ja tulotasoa ulkoisina ehtoina, jotka vaikuttavat myös hänen elämäänsä ja tulevaisuuteen. Voidaankin miettiä, että missä määrin huono-osaiset ymmärretään heikkojen rakenteellisten olojensa uhreiksi ja millä tavoin he omalla ajattelullaan ja käyttäytymisellään luovat omat kurjat olonsa. (Kortteinen & Elovainio 2012, 154.)

Perhe ei välttämättä suojaa yksinäisyydeltä. Yhden lähiyhteisön piirissä voi olla vaikeaa tyydyttää sekä läheisyyden että sosiaalisen integraation tarpeet. Syrjäytymisen riskitekijänä voidaan pitää häiriintyneitä perhesuhteita tai joissakin tilanteissa pelkäämistään perheessä elämistä. (Rönkä 1992, 14 -15.)

Perheen ongelmat ovat usein syynä naisten toimeentulovaikeuksiin, kun puolestaan miehillä yksin elämistä on pidetty selviytymisen riskitekijänä. Perheen merkitys yksilön selviytymisen kannalta on monimutkainen. Perhesuhteiden laatu vaikuttaa enemmän kuin perheellisyys sinänsä. (Rönkä 1992, 50 - 51.)

Alueellisen erot vaikuttavat nuorten käyttäytymiseen esimerkiksi sosiaalisen kontrollin kautta. Mikäli nuoret uskovat kokemustensa ja kavereidensa kertomusten perusteella, että asuinalueen aikuiset puuttuvat häiriökäyttäytymiseen, on huonon käytöksen osoitettu lisääntyvän. Asenteet vaikuttavat myös koulutyöhön ja koulutusvalintoihin. Nuoret menevät omasta perhetaustastaan riippumatta yleisimmin lukioon siellä, missä hyvin koulutettua väestöä on eniten (Reivinen & Vähäkylä 2013, 203.)

Luokkayhteisössä jatkuva toverien suosion ulkopuolelle jääminen turhauttaa nuorta, joten se todennäköisesti vaikuttaa yksilön opiskeluun ja negatiiviseen elämäntapaan (Kuula 2000, 28). Osa oppilaista jää väistämättä syrjään ja hierarkian alimmalle tasolle. Luokkahuone on näyttämö, jossa tapahtuu jatkuvasti; siellä käytetään valtaa, pelätään, häiriköidään, kiusataan ja yritetään sopeutua koulun vaatimuksiin, jotta selviytyttäisiin ja täytettäisiin aikuisten toiveet. (Kuula 2000, 180.) Eriarvoistuminen näkyy tällä tavoin myös oppilaiden keskinäisissä suhteissa.

Kuulan toteuttamassa tapaustutkimuksessa suurimmalla osalla yhden yläkoulun oppilaista oli kokemuksia kiusaamisesta. Kaikki haastatteluun osallistuneet olivat kiusaamisesta tietoisia, mutta kokemuksistaan kertoi vain osa nuorista. Kiusaaminen oli henkistä ja fyysistä. Sen muotoja olivat syrjintä, hyljeksintä, halveksunta, nimittely, henkinen painostus ja pahoinpitelyt. Näiden lisäksi esiintyi myös huomiotta jättämistä. Kiusaamisen syyt eivät olleet aina selvillä ja kyseessä oli usein ryhmäilmiö. Ongelmaksi muodostui myös kiusaamisen piilevyys; opettajat eivät siitä tieneet tai siihen puuttuneet. (Kuula 2000, 134.)

Myös opettajan taholta tapahtui kiusaamista ja leimaamista; luokan torjutuimmat oppilaat olivat leimattuja ja kiusattuja sekä oppilaiden että opettajien keskuudessa. Opettajilta kiusaaminen oli käskyttämistä, henkistä väkivaltaa, nimittelyä, uhkailua, oppilaiden julkista luokittelua, eriarvoista kohtelua ja pahoinpitelyjä. Kiusaamisen seurauksena monet leimautuivat ja pelkäsivät opettajiaan. Tämän lisäksi opettajien kiusaamisella oli vaikutusta oppilaiden opiskelumotivaatioon ja asenteisiin. (Kuula 2000, 135- 136.)

2.3.2 Yhteiskunnalliset tekijät

Yhteiskunnalliset ja alueelliset mahdollisuudet luovat nuoren selviytymiselle puitteet. Taloudellisen laman aika nuoren siirtyminen työelämään ja itsenäiseen elämään on hankalampaa kuin nousukausina. Yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevat rooli-dotukset muodostavat normaalin kehityksen mallin, jota useimmat nuoret tavoittelevat. Yksilöiltä vaaditaan aiempaa enemmän; pitää osata valita, tietää ja taitaa. Elämäntapa edellytetään varsinkin nuorelta, joka hakee paikkaansa työelämässä ja muilla elämän osa-alueilla. (Rönkä 1992, 50.)

Lapset itsenäistyvät varhain, mutta monesti he eivät ole siihen riittävän kypsiä (Taskinen 2001, 54). Kun nuori täyttää 18 vuotta, vanhemmilla ei ole enää velvollisuutta tukea häntä taloudellisesti. Täysi-ikäiset nuoret voivat olla henkisesti kehitystasoltaan eri vaiheissa kuin heidän ikätoverinsa, jolloin voi olla mahdollista, ettei nuori ole vielä valmis huolehtimaan itsestään ja ottamaan vastuuta elämästään.

Kansainvälisissä vertailuissa on käynyt ilmi, että suomalaiset lapset viettävät pidempiä aikoja yksikseen verrattuna muihin maihin. Ennen lähipiirissä ja ympäristössä oli monenlaisia aikuisia, joiden puoleen oli mahdollista kääntyä ja jotka myös kontrolloivat vieraiden lasten puuhia. Nykyään lasten aikuiskontaktit ovat vähentyneet merkittävästi, sillä naapuritkaan eivät välttämättä tunne toisiaan tai puhu keskenään. Perheen ulkopuoliset kokevat, että eivät voi puuttua vieraiden lasten asioihin. (Taskinen 2001, 54.)

Sosiaaliset ongelmat keskittyvät ja kasaantuvat usein tietyille asuinalueille. Tällöin yksilöiden ongelmat heijastuvat ympäristöön. Tietyissä pääkaupunkiseudun lähiöissä nuorten oireilu on hyvin voimakasta. Lähiöalueiden nuorten oireiden vähentäminen edellyttää moniulotteista suunnittelua ja päätöksentekoa. (Kempinen 1997, 140.) Aluevaikutustutkimukset viittaavat siihen, että eriytyminen vaikuttaa voimakkaasti lasten ja nuorten valintoihin sekä oppimiseen. Heidän elämänsä on aikuisen arkea paikallisempaa; aikuiset voivat liikkua kaupungissa laajemmalla alueella, mutta lasten ja nuorten sosiaaliset suhteet syntyvät useammin naapurustossa. Varsinkin kouluikäisten sosiaaliset suhteet syntyvät asuinalueen omassa koulussa. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 204.)

Perheen mahdollisuuden tukea nuorta sekä nuoren mahdollisuuksiin osallistua työelämään kytkeytyvät taloudelliset resurssit. Nuoren pitkäaikainen työelämästä poissaolo voi johtaa syrjäytymisvaaraan, sillä taloudelliset resurssit ovat yhteydessä palkkatyöhön. Työttömyys merkitsee lisäksi yhteiskunnassamme poikkeusta tavoiteltavasta elämäntavasta, joten sillä voi olla vaikutuksia esimerkiksi perhesuhteisiin ja terveyteen. Lisäksi nuoren vanhempien työttömyys heikentää kykyä tukea nuorta taloudellisesti. (Aaltonen ym. 2003, 360.)

Yläkouluun meno on monessa suhteessa ongelmallinen vaihe nuorelle. Aineenopettajajärjestelmissä varsinkin erityistä tukea tarvitseva nuori on irrallinen, eikä hänellä ole

kiinteää luokkayhteisöä, joten tässä mielessä tukiverkoston merkitys korostuu. Yläkoulussa nuorta opettavat monet eri opettajat, eikä tällöin pääse syntymään tiiviitä vuorovaikutussuhteita. (Kuula 2000, 30.) Opettajien on tästä syystä vaikea tunnistaa, keillä nuorilla on erityisen tuen tarvetta. Mikäli nuori ei saa tukea ajoissa, ongelmat kasaantuvat ja siinä vaiheessa niiden selvittäminen onkin jo hankalampaa. Tässä vaiheessa nuoret joutuvat monien asiantuntijoiden asiakkaisiksi ja heiteltäviksi eri työnteekijöiden välille (Kuula 2000, 30).

Oppilaille pyritään luomaan tasa-arvoiset tavoitteet, mutta arvioinnissa tuotetaan edelleen hyviä ja huonoja suorituksia, jotka luokittelevat oppilaat menestyjiin ja putoajiin. Tällä tavoin osa nuorista putoaa koulun vaatimuksista ja on vaarassa syrjäytyä. (Kuula 2000, 14.) Oppilaita myös kontrolloidaan luokkahuoneessa sellaisin keinoin, jotka ovat työelämän vaatimusten mukaisia. Tehtävien suorittamiseksi oppilailta edellytetään pätevää sosiaalista ja kielellistä taitoa, jonka parhaiten kykenevät toteuttamaan ylempään sosiaaliseen joukkoon kuuluvat lapset. Oppilaita luokitellaan normaaleiksi tai poikkeaviksi, mikä konkretisoituu luokkahuoneessa, jossa oppilaita arvioidaan julkisesti ja siten synnytetään kuvia hyvistä sekä huonoista oppilaista. (Kuula 2000, 17 - 18.)

Ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä koskevien puhetapojen, artikkelien ja tutkimusten esittely on ongelmallista; esiin nousee kysymys siitä, millä tavalla opintonsa keskeyttäneistä ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista puhutaan. Keskeyttäminen on usein esitetty yhteiskunnallisena ja yksilöllisenä ongelmana, joka lisää huonosaisuuden ja syrjäytymisen riskiä. Keskeyttäneiden nuorten esittäminen syrjäytymisvaarassa oleviksi tyypittelee koulun keskeyttämisen osaksi muita sosiaalisesti leimavia ongelmia, joita ovat esimerkiksi työttömyys, asunnottomuus ja päihdeongelmat. (Vehviläinen 2008, 12.)

Koulutuksen keskeyttäminen on lähinnä yksilöllinen tekijä, mutta yhteiskunnan taholta tapahtuva leimaaminen saattaa ajaa nuorta ahdinkoon. Kun nuori nähdään yhteiskunnassa syrjäytymisvaarassa olevaksi, saattaa hän itse alkaa uskoa tilanteensa olevan huonompi kuin oikeasti onkaan. Tämä taas voi johtaa siihen, että nuoren joutumisesta syrjäytymisvaaraan tuleekin totta. Toisaalta koulutuksen keskeyttäminen voi johtaa taloudelliseen ahdinkoon, työn ja tukien puutteeseen, mikä puolestaan altistaa asunnottomuuden riskille. Tällä kierteellä taas on seurauksia kokonaisvaltaisesti yksilön

elämään. Mahdollisia seurauksia voivat olla esimerkiksi erilaiset terveysongelmat sekä liiallinen päihteiden käyttö.

2.3.3 Yksilölliset tekijät

Yksilö voi tulkita jatkuvat vastoinkäymiset henkilökohtaiseksi epäonnistumiseksi ja merkiksi siitä, että hän on kyvytön vaikuttamaan elämäänsä. Tämä voi johtaa itsensä leimaamiseen. (Rönkä 1992, 18.) Tästä johtuen ympäristö ei ole ainoa tekijä, kun tarkastellaan yksilön leimautumista.

Myös mielenterveyden menettämisestä voi seurata leimaamista, leimaantumista, häpeää ja salaamista, jotka voivat vaikuttaa henkilön ja hänen läheistensä elämään enemmän kuin itse sairaus. Häpeän seurauksena syntyy eristäytymistä ja itsensä pois sulkemista sekä perheen sisällä että sen ulkopuolella. Henkilö haluaa pitää sairautensa salassa, jolloin sairaan kaventuvat mahdollisuudet työelämässä ja yhteiskunnassa, sekä ulkopuolisten osoittama vieroksunta voivat johtaa tilanteeseen, jossa yksinäisyys ja eristäytyminen lisääntyvät ja syrjäytyminen on mahdollista. Myös ihmisen kokema erilaisuus muista voi johtaa syrjäytymiseen. (Hyväri ym. 2010, 13 - 14.)

Erilaiset oppimisen ja tarkkaavaisuuden ongelmat voivat johtaa syrjäytymiseen, jos niihin ei osata puuttua ajoissa ja henkilö ei saa tarvitsemaansa tukea. Lukivaikeus kouluiässä ja koulussa koetut tapahtumat pysyvät usein selkeinä muistikuvina. Suoritusmispaineet ja huonommuudentunteet kehittyvät pikkuhiljaa ensimmäisten kouluvuosiensa aikana. Monella tämä johtaa koulumotivaation laskuun jo varhain alakoulussa. Monella haaveet koulutuksesta ja haaveammattista karisevat oppimisvaikeuden myötä. (Stranden 1997, 24 - 25.)

Vaikka leimautuminen useimmiten liittyy todellisiin ongelmiin, on leimaamisen vastustaminen oikeastaan terve reaktio. Kun nuori vastustelee leimaamista, hän ei hyväksy ottamaan vastaan tarjottua sivullisen identiteettiä. Ajan myötä leimattu nuori voi kuitenkin itse leimata itsensä. Tällöin nuori uskoo että sillä, mitä hän tekee tai jättää tekemättä ei ole lopputuloksen kannalta mitään merkitystä. Mikäli hän epäonnistuu jossakin tehtävässä, syyttää hän siitä itseään ja omaa huonommuuttaan. Mikäli nuori puolestaan onnistuu tehtävässä, löytää hän onnistumisen syyt muualta kuin itsestään. Koe on ollut todella helppo tai haettu työpaikka ei ole kelvannut kenellekään muulle.

Nuoren itsetunto on ollut aina heikko, mutta hänen oma palautteensa vain heikentää sitä entisestään. (Kuorelahti & Viitanen 1999, 53.)

Ihmisen on tärkeä tietää, millä tavoin hän voi vaikuttaa oman syrjäytymisensä poistamiseen esimerkiksi erilaisten elämäntapamallien kautta. Mikäli nuori kokee, ettei hän voi itse vaikuttaa omaan elämäänsä, tuntee hän syrjäytymisen erityisen voimakkaasti subjektiivisella tasolla. Tästä seuraa mitättömyyden tunteita ja opittua avuttomuutta, mikä puolestaan voi siirtyä sukupolvelta toiselle (Kemppinen 1997, 126) Kielteisyyden kierre passivoi nuoren käyttäytymistä. Mikäli nuori menettää uskon itseensä ja tulevaisuuteensa, on hänellä riski ajautua muita helpommin päihde-, rikos- tai väkivaltakierteeseen. Nämä kaikki ovat viestejä kasvun pysähtymisestä tai estymisestä. (Kemppinen 1997, 131.)

Vaikutusmahdollisuuksista ja vallankäytöstä voi joutua suljetuksi pois monista syistä. Omien etujen valvomisen ja asioihin vaikuttamisen vähäisyys saattaa liittyä tiedon tai motivaation puutteeseen. Syrjäytyneille nuorille on ominaista vähäinen kiinnostus asioihin vaikuttamiseen, poliittinen passiivisuus ja yleinen vetäytyminen päätöksenteosta. (Aaltonen ym. 2003, 361 - 362.)

Koulutuksen keskeyttäminen voidaan yhteiskunnassa nähdä normaalista poikkeavana ilmiönä, sillä suurin osa suomalaisista nuorista suorittaa peruskoulun jälkeen ammatillisen koulutuksen ja sijoittuu sitten työelämään. Keskeyttäjien joukko on hyvin heterogeeninen ja sen sisältä löytyy useita syitä koulutuksen keskeyttämiselle. Tällaisia syitä voivat esimerkiksi olla ammatinvalinnan epäonnistuminen, mutta toisinaan kysymys on laajemmasta yhteiskunnallisesta erilaisuudentunteesta tai voimakkaasta työhön suuntautumisesta. Joskus keskeyttämisessä on kyse jopa järkevästä päätöksestä. (Vehviläinen 2008, 10.) Tässä tapauksessa koulutuksen keskeyttäminen ei siis välttämättä johda siihen, että nuoren elämänkulku lähtisi huonompaan suuntaan ja johtaisi syrjäytymiseen. Esimerkiksi Vehviläisen (2008, 15) tutkimuksessa kolmannes nuorista kertoi keskeyttämisen syyksi siirtymisen toiseen oppilaitokseen. Tällaista keskeyttämistä voidaan siis pitää positiivisena keskeyttämisinä.

2.4 Nuorten omia kokemuksia syrjäytymisen syistä

Kymmentä kotiinsa syrjäytynyttä nuorta aikuista haastateltiin Komerot: Kadotettujen nuorten tarinoita – näyttelyä varten, jossa esiteltiin sekä haastatteluita että nuorten kotoa kerättyä kuvamateriaalia. Dokumentaarisen näyttelyn tavoitteena oli antaa syrjäytyneille nuorille julkisuudessa ihmisarvo, kasvot ja ääni. Hanke sai julkisuutta muun muassa YLE:n ajankohtaisohjelmissa, lukuisissa lehdissä sekä YLE:n Syrjäytyneet nuoret – teemaillalla, jossa haastatellut nuoret kävivät dialogia tasavallan presidentti Sauli Niinistön puheen kanssa. Projektin nimi Komerot tulee sosiaalisesti syrjäytyneiden nuorten itsestään internetin keskustelupalstoilla käyttämästään nimityksestä ”komero”, joka vuorostaan on peräisin hikikomori-termin itseironisesta suomenoksesta ”hikikomero”. (Eskelinen & Tamminen 2013.)

Hankkeeseen etsittiin nuoria aikuisia kaavakkeella Internetissä, jota levitettiin muun muassa sosiaalisessa mediassa. Nuoret pystyivät sen avulla ottamaan yhteyttä hankkeen toteuttajiin ja kertomaan tilanteestaan. Haastattelun aineistoa kerättiin vuoden 2012 aikana haastatteleamalla ja kuvaamalla nuoria heidän omissa kodeissaan. Naisten osuus yllätti tekijät, sillä varsin usein syrjäytyneet nuoret ovat miehiä. Tämä kuitenkin voisi selittyä sillä, että naiset ovat keskimäärin halukkaampia jakamaan omia kokemuksiaan muille. (Eskelinen & Tamminen 2013.)

Aineistoa kerätessä ja analysoitaessa ilmeni monenlaisia löydöksiä. Haastateltujen nuorten keskuudessa päihteet eivät nousseet esiin sosiaalista syrjäytymistä selittävänä tekijänä eikä osa nuorista ilmeisesti käyttänyt päihteitä lainkaan. Yhdeksän kymmenestä nuoresta halusi aktiivisesti tehdä tilanteelleen jotakin, mutta koki, että omat kyvyt siihen eivät riittäneet. Vain yksi nuori ilmoitti olevansa omasta tahdostaan syrjäytynyt. Keskimäärin nuoret kokivat, että he eivät saaneet kaipaamaansa apua; yleistä oli turhautuminen tukijärjestelmiin ja viranomaisten kanssa asioimiseen. Neljällä nuorella oli takanaan 1990-luvun lama, joka vaikutti heidän kasvuolosuhteisiinsa ja vanhempiensa hyvinvointiin. Viiden nuoren tarinoista löytyi vanhempien mielenterveys- tai päihdeongelmia, osalla nämä ilmenivät yhdessä. Seitsemällä nuorella oli masennusta tai ahdistusta, osalla heistä ilmeni molempia. Kokemuksia kiusatuksi joutumisesta lapsuudessaan oli myös seitsemällä nuorella. Kahdessa tapauksessa kyseessä oli rajua ja fyysistä väkivaltaa. Jälkiseurannassa niiden nuorten kohdalla, joihin on saatu yhteys, on tilanne vaihdellut parempaan ja huonompaan. Kahdessa tapauksessa on ilmen-

nyt positiivista kehitystä. Nuorten mielenterveysperäistä sosiaalista syrjäytymistä ei vaikuttanut ennustavan mikään tietynlainen ja yksittäinen kokemus, vaan negatiivisten tai traumatisoivien kokemusten kasautuva määrä. (Eskelinen & Tamminen 2013.)

Yleisen tuntuman mukaan Suomessa ei ole onnistuttu luomaan nuorille suotuisia olosuhteita työllistyä. Suurten ikäluokkien kommentteista koskien nykynuorten työ- ja talouselämän haasteita paistaa läpi sokeus yhteiskuntarakenteiden ja talouden muutoksille viimeisten 40 vuoden aikana. Syrjäytyneistä nuorista puhuminen yhteisenä ryhmänä ei edesauta toimivien ratkaisujen löytämistä, vaan syrjäytymisen syyt muodostavat erilaisia haasteita, joihin täytyy puuttua syyperäisesti. Nuoret eivät välttämättä tunnista itseään syrjäytynyt-termistä, vaan parempia sanoja kuvaamaan kokemusta ovat esimerkiksi ”toivottomuus” tai ”toimettomuus”. Haastateltujen nuorten syrjäytyminen ei vaikuttanut johtuvat koulutuksen puutteesta ja osa olikin entisiä korkeakouluopiskelijoita tai hyvin arvosanoin ylioppilastutkinnon suorittaneita. (Eskelinen & Tamminen 2013.)

Kyseisessä hankkeessa ääneen pääsivät täysi-ikäisyyden ylittäneet, (Eskelisen & Tamminen 2013) haastattelemat 19 - 28-vuotiaat nuoret. Heidän kautta saatiin tietoa syrjäytymiseen johtavista syistä, mikä antaa pohjaa omalle tutkimuksellemme.

2.5 Syrjäytymisvaarasta selviytyminen

Selviytyminen voidaan määritellä joko tavoitteellisena tai sattumanvaraisena hyvinvoinnin lisääntymisenä jollakin elämän alueella. Selviytymisen määrittely ulkoapäin on vaikeaa, koska esimerkiksi palkkatyöhön pääsy ei tarkoita kaikille selviytymistä. Siivoojana toimiessa palkka ei välttämättä ole sosiaalietuuksia kummoisempi ja työ itsessään voi olla raskasta. Vastaavasti myönteinen muutos jollakin toisella alueella voi synnyttää toiveikkuutta; heikomman osa-alueen vaikeudet eivät välttämättä leimaa elämää yhtä voimakkaasti verrattuna siihen, jos yksilö kokisi kaiken menevän pieleen. Mikäli käynnistävä tekijä löytyy, hyvälle kierteelle ei välttämättä ole hankalaa päästä. (Hiilamo ym. 2015, 32.)

Ihmiset suhtautuvat elämänvaikeuksiin ja haasteisiin eri tavoin ja selviytyvät erilaisin lopputuloksien siitä syystä, että heillä on hallinnassaan erilaisia aineellisia, sosiaalisia ja psyykkisiä selviytymisresursseja (Rönkä 1992, 16). Psykologian alalla on voimistu-

nut käsitys yksilöstä aktiivisesti ympäristöönsä suuntautuvana toimijana ja vuorovaikutuksen osapuolena. Valintoja tekemällä yksilö luo oman elämänpolkunsä, kehittää persoonallisuuttaan ja kiinnittyy sosiaaliseen ympäristöön. Yksilö herättää myös ympäristössään reaktioita, jotka vaikuttavat hänen käyttäytymiseensä. (Rönkä 1992, 26.)

Tahdottomuuden tilaan joutuneille näyttäisi olevan ratkaisevaa tahdonvoiman löytyminen, mikä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että selviytymistä voisi selittää pelkästään yksilön ominaisuuksilla. Hyvinvointivaltio on tässä mahdollistavana tekijänä, koska ihminen tarvitsee taloudellista ja sosiaalista tukea, tunnustusta sekä tilaisuuksia, joissa osoittaa kyvykkyyttään. (Hiilamo ym. 2015, 59.)

Peruskoulun jälkeisessä edistyvässä tai epävakaassa elämäkulussaan nuorilla voi olla monenlaisia elämähallinnan ongelmia ja ristiriitoja koulutuksen, työelämän sekä ihmissuhteiden alueilla. Ilpo Kurosen laadullisessa tutkimuksessa haastatellut nuoret purkivat pahaa oloaan kirjoittamalla päiväkirjaa tai juttelemalla ongelmistaan toisen ihmisen kanssa. Jotkut joutuivat opettelemaan vaikeista asioista puhumista ammatti-auttajan kanssa pitkäaikaisissa terapiasuhteissa. Saatu tuki auttoi kriisien käsittelyssä ja sopeutumisessa erilaisiin sairauksiin. Aika paransi esimerkiksi koulukiusattujen traumoja vähitellen. Myönteiset kokemukset lisäsivät itseluottamusta ja omaa toimijuutta. Tästä saatiin voimia päättää omista asioista ja myönteiselle kehälle pääsy edisti elämähallintaa. Monilla ohitetut vaikeat elämävaiheet muuttuivat voimavaroiksi. Nuoret kokivat, että he olivat kasvaneet ja eheytyneet sisäisesti, vaikka elämäkulku näyttikin ulkoisesti rikkonaiselta. (Kuronen 2010, 290 - 291.)

Kyky avoimeen ja rohkeaan reflektointiin sekä itsetutkiskeluun auttoi menneiden tapahtumien merkitysten ymmärtämisessä. Haastatellut nuoret viittasivat kasvamiseen ja aikuistumiseen sekä myös siihen, mitä he voisivat antaa toisille omista kokemuksistaan oppineina (Kuronen 2010, 297.) Oppimisessa koettiin vaikeuksia ja epäonnistumisia, mutta näiden vastapainoksi myös oppimisen iloa ja onnistumisia (Kuronen 2010, 316). Ihmisellä on elämässään käännekohtia ja siirtymiä. Kun ihminen pohtii uudelleen elämäänsä, hän käy läpi tunteita, joiden käsittelyllä on merkitystä emotionaalille kehitykselle. Käännekohtat johtavat uusiin käyttäytymismuotoihin, joiden varassa ihminen voi selvitä uusista haasteista. (Oravala & Rönkä 2003, 3.) Myös yksilön kyky löytää kielteisistä asioista jälkeinpäin myönteistä on tärkeä asia, joka auttaa

ylläpitämään psyykkistä hyvinvointia ja tyytyväisyyttä elämään eri vaiheissa (Oravala & Rönkä 2003, 6).

Vaikka työelämään kiinnittyminen oli lyhytaikaista ja tilapäistä, oppimisen kannalta ja yhteiskunnallisen osallisuuden kannalta se oli merkittävää. Työssä opittiin ansaitsemaan omaa rahaa ja se toi rytmiä arkeen. Työttömyys koettiin stressaavaksi ja toivottomuuden ajaksi. Lyhytkin työttömyysjakso nuoren aikuisen elämänkulussa voi merkitä syrjäytymiskiarteeseen joutumista. Myönteiset, merkittävät opetukset liitettiin selvästi opiskeluun vaihtoehtoisessa koulutusmuodossa, jossa ammatti-identiteetti alkoi rakentua. Myös sosiaaliset suhteet, parisuhde ja perheellistyminen sekä asumista koskevat muutokset muodostuivat oppimisen paikoiksi, tukivat itsenäistymistä ja rohkaisivat omaan aktiivisempaan toimijuuteen. (Kuronen 2010, 316 - 317.)

Ennakoitavuus lisää tyytyväisyyttä elämään. Varmuus katkeamattomasta toimeentulosta voi kannustaa vastaanottamaan pieniäkin työtarjouksia. Vaikka työtulot eivät parantaisikaan toimeentuloa huomattavasti, ne luovat usein uutta sisältöä elämään, laajentavat sosiaalista verkostoa ja lisäävät yhteyksiä työelämään sekä yhteiskuntaan. Selviytymisessä on kyse pienestä myönteisestä tapahtumasta, joka synnyttää toivoa ja avartaa tulevaisuuden näkymiä. (Hiilamo ym. 2015, 81-82.)

Syrjäytyneiden nuorten joukko muuttuu koko ajan. Pysyvästi syrjäytyminen koskee joka kolmatta. Osa nuorista pääsee työelämään kiinni tai opiskelee. Noin joka viides ulkopuolelle jääneistä maahanmuuttajista palaa takaisin kotimaahansa tai muuttaa taas uuteen maahan. Noin 10 - 15 prosenttia syrjäytymisvaarassa olevista selviytyy vuosittain. Aluksi poistuneiden joukko on suurimmillaan, mutta se alenee seuraavina vuosina. Viiden vuoden kuluttua syrjässä olleista on edelleen samassa tilassa noin kolmannes. (Myrskylä 2012, 15.)

Syrjäytymisestä selviytyminen ei edellytä täysin ongelmatonta elämää, vaan olennaisinta on se, että nuori haluaa ja kykenee tekemään ongelmalle jotakin. Selviytymisessä ei ole pelkästään kyse erilaisten elämänhallintaresurssien, kuten rahan määrästä, vaan ennen muuta siitä, että kykeneekö nuori muuttamaan käytössään olevat resurssit hyvinvoinniksi. Selviytyjän identiteettiin kuuluu esimerkiksi tulevaisuuteen suuntautuminen sekä usko omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. (Kuorelahti & Viitanen 1999, 52.)

Nuoren selviytymisen mahdollisuudet ovat yhteydessä voimavara – ja ratkaisukeskeisyyteen. Selviytyessään nuori kykenee ratkaisemaan erilaisia arkielämässä kohtaamiinsa ongelmia, joko omien voimavarojensa tai läheisiltä ja eri palvelujärjestelmien kautta saadun tuen avulla. Selviytyessään nuori kokee olevansa osa ympäröivää yhteisöä ja yhteiskuntaa, jossa hän voi kuitenkin vaikuttaa omaan elämäänsä. (Kuorelahti & Viitanen 1999, 54.) Selviytyminen on samaan aikaan yksilöllinen ja sosiaalinen ilmiö. Sitä selittää verkostojen tarjoamien voimavarojen ja palvelusten lisäksi myös se, miten nämä verkostot vastavuoroisissa suhteissa onnistuvat luomaan myönteistä kuvaa tulevaisuudesta. Voimavarojen hyödyntäminen ja lisääminen näkyvät erityisesti pystyvyyden ilmaisujen lisääntymisenä. Joskus selviytyminen on vain sattumanvarainen prosessi. (Hiilamo ym. 2015, 63.)

Vaikeuksissa olevat ihmiset tarvitsevat kokemuksia siitä, että he pystyvät osallistumaan yhteiskuntaan omalla panoksellaan. Oman elämänpiiri ulkopuolelta saatu kiitos ja arvostus lisäsivät tunnetta pystyvyydestä sekä vahvistivat uskoa osaamiseen ja tulevaisuuteen. Osa ihmisistä löytää tekemisen ja arvostuksen paikat itse, mutta osalle on tarjottava ohjausta niiden löytämiseksi nykyistä enemmän. (Hiilamo ym. 2015, 84.)

Vaikka nuoren elämää saattaa varjostaa monenlaiset ongelmat, eivät hänen kanssaan elävät ja työskentelevät aikuiset saa koskaan menettää toivoa. Joskus nuoren selviytymiseen riittää jo se, että hänellä on yksi aikuinen, joka luottaa hänen mahdollisuuksiinsa tulevaisuuden suhteen. Nuoren elämästä ei välttämättä tule mitään suurta menestystarinaa, mutta ihan tarpeeksi hyvä elämä hänelle itselleen. (Kuorelahti & Viitanen 1999, 57.) Osa nuorista on harvoin, jos koskaan saanut positiivista palautetta ja näin ollen tottunut pelkkään negatiivissävyiseen arvosteluun. Tällaista nuorta voi auttaa eteenpäin jo se, että aikuinen antaa positiivista palautetta sekä viestin siitä, että nuori on arvokas ja hyväksytty sellaisenaan.

3 TUTKIMUSPROSESSI

3.1 Mikkelin Olkkari

Mikkelin Olkkari tarjoaa matalan kynnyksen neuvontaa ja ohjausta. Olkkarissa järjestetään monenlaista toimintaa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Olkkarista löytyvät niin etsivä nuorisotyö, päihde- ja mielenterveyspalvelut sekä lastensuojelun tuki- ja jälkihuolto. (Mikkelin kaupunki 2015.)

Mikkelin Olkkarin etsivässä nuorisotyössä autetaan nuorta löytämään vastauksia mieltä askarruttaviin kysymyksiin, esimerkiksi ongelmiin koulunkäynnissä, opiskelussa tai vapaa-ajalla (Mikkelin Olkkari 2015). Etsivä nuorisotyö tukee nuoria, joilla ei ole opiskelu- tai työpaikkaa tai joilla ei ole suunnitelmia tulevaisuuden varalle. Tavoitteena on tukea nuorta omassa elämännhallinnassaan. Toiminnan avulla nuori saa mahdollisuuden niihin tarjolla oleviin palveluihin, joita hän sillä hetkellä tarvitsee. Etsivä nuorisotyö perustuu vapaaehtoisuuteen, joten nuorta ei voi pakottaa ottamaan tukea vastaan (Nuorisotakuu 2014.) Etsivä työ ulottuu nuorisolain mukaan alle 29-vuotiaisiin (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 58).

Etsivästä työstä hyötävät nuoret ovat palvelujen tarjonnan ja käytön ulkopuolella. Ulkopuolisuuden käsitteellä tarkoitetaan etsivän työn kehyksessä ihmisiä, jotka ovat palveluiden ja yhteiskunnan normaalin toiminnan ulkopuolella. Tämä rajoittaa heidän oikeuksiaan osallisuuteen ja palveluihin, joista voisi olla heille hyötyä. Asiakkaiden ulkopuolisuuden laatu ja syvyys vaihtelevat tilanteesta riippuen. Tämä puolestaan vaikuttaa tarvittaviin palveluihin ja toimenpiteisiin. Esimerkiksi koulupudokas ja huumaidenkäyttäjät tarvitsevat erilaisia palveluita. (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 58.)

Työssä kohdattavat nuoret voidaan jakaa esimerkiksi kolmeen ryhmään heidän tuentarpeensa perusteella. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat nuoret, jotka eivät osaa hakea tarvitsemaansa tukea itse, toisena ryhmänä on suurta tukea selviytymisessään tarvitsevat nuoret ja kolmantena ryhmänä voidaan pitää pitkään syrjäytyneinä olleita, moniongelmaisia nuoria, joita tukitoimet ja – palvelut eivät ole tavoittaneet (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 59.)

Opinnäytetyössä työelämäkumppanina toimi Mikkelin Olkkari. Lähestyimme Olkkarin työntekijöitä alun perin siksi, koska ajattelimme Olkkarin palveluiden piiristä löytyvän sopivia henkilöitä tutkimustamme varten. Tarjottuamme ideaa Olkkarille, yhteistyökumppaniksi valikoitui etsivä nuorisotyö. Pidimme kolme palaveria etsivän nuorisotyön kanssa ja sovimme, että he hankkivat haastateltavia tutkimukseemme. Tuolloin sovittiin, että haastattelut järjestetään Olkkarin tiloissa tammikuun 2015 aikana. Palaverien välissä olimme yhteydessä etsivään nuorisotyöhön sähköpostitse ja puhelimitse.

3.2 Tutkimusongelmat

Tutkimusongelman määrittely ja rajaaminen on tärkeää, sillä se ohjaa koko tutkimusprosessia. Ongelman määrittelyssä kiteytyvät tutkimuksen tavoitteet, sekä tarkoitus. Tutkimus tarvitsee aina rajauksia, sillä liian laajoja aiheita on vaikea hallita tai niistä tulee pinnallisia. Rajauksessa tutkija valitsee yhden lähestymistavan tarkasteltavaan ilmiöön ja pohtii, mihin erityisesti kiinnittää huomiota. Rajaaminen helpottaa ilmiön hallintaa ja tulosten saatavuutta. (Kananen 2014, 32 - 33.)

Tutkimuksessamme etsimme vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Miten haastateltavat joutuivat syrjäytymisvaaraan?
- Miten he kokivat sen hetkisen elämäntilanteen?
- Mitkä tekijät auttoivat yhteiskuntaan kiinnittymisessä?

Yhteiskuntaan kiinnittymisellä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä nuoren hakeutumista työelämään, opiskeluihin tai jonkin tarvitsemansa palvelun piiriin. Edellä mainitut tutkimusongelmat valittiin lähempään tarkasteluun, koska halusimme kuulla nuorten subjektiivisista kokemuksista. Yhteiskunnallisesti osattomuus nähdään ongelmana ja haluammekin selvittää, kokevatko nuoret itse tilanteen samalla tavalla.

Haluamme selvittää, mitkä tekijät johtivat haastateltavien kohdalla syrjäytymisvaaraan. Aihetta valitessa meitä kiinnosti, oliko taustalla vaikuttavina tekijöinä esimerkiksi ongelmia perheessä tai koulussa. Oliko nuorella sosiaalisia tai psyykkisiä ongelmia? Lisäksi pohdittiin sitä, oliko syrjäytymisvaaraan joutuminen seuraus nuoren ongelmista vai toisinpäin.

Olemme kiinnostuneita siitä, miten nuoret päivänsä viettivät ja kokivatko he ne mielekkäiksi. Asuivatko he silloin vanhempiensa luona vai itsenäisesti ja vaikuttiko osattomuus nuoren ja hänen lähipiriinsä väleihin, sekä miten läheiset suhtautuivat nuoren tilanteeseen? Näkivätkö nuoret silloin tulevaisuuden myönteisessä vai kielteisessä valossa?

Haastatteluissa aiomme selvittää, miten nuoret pääsivät palveluiden piiriin ja mistä he saivat tukea. Tutkimuksessamme kartoitetaan myös niitä tekijöitä, jotka tukivat selviytymistä. Oliko jollakin henkilöllä esimerkiksi merkittävä osuus selviytymisen tukemisessa?

3.3 Tutkimuksen kohdejoukko

Kohdejoukoksi rajattiin täysi-ikäiset nuoret aikuiset, jotka ovat aikaisemmin olleet syrjäytymisvaarassa. Virallisen määritelmän mukaan syrjäytymisvaarassa olevan nuoren on täytynyt olla työttömänä tai toimeentulotuen saajana vähintään kuusi kuukautta (Ikäheimo 2015, 16). Tässä opinnäytetyössä syrjäytymisvaaralla tarkoitetaan elämäntilannetta, jossa nuori ei ole koulussa, töissä tai minkään palvelun piirissä. Ne nuoret, joita aiomme haastatella tutkimusta varten, ovat kuitenkin tällä hetkellä jonkin palvelun piirissä, esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa tai koulussa. Halusimme haastateltaviksi siis sellaisia nuoria, joiden ei voida enää ajatella olevan syrjäytymisvaarassa. Valintaa perustelemme sillä, että näiden nuorten on todennäköisesti helpompaa puhua omasta tilanteestaan verrattuna vaikeammassa tilanteessa oleviin nuoriin, joille syrjäytyminen voisi olla arka aihe.

Lopulta tutkimukseen valikoitui viisi (n=5) 20 – 26 - vuotiasta nuorta aikuista, joista naisia oli kolme ja miehiä kaksi. Kellään ei ollut vielä ammatillista tutkintoa, mutta kaikki olivat suorittaneet peruskoulun. Jokainen heistä oli aloittanut toisen asteen opinnot jossain vaiheessa elämää, mutta keskeyttäneet ne syystä tai toisesta. Kaikki muut paitsi nuorin haastateltavista asuu itsenäisesti.

Nainen 20 vuotta: Käy vertaistukiryhmässä, käynyt ammatillisen kuntoutuksen.

Mies 22 vuotta: Asunut kaksi vuotta yhdessä avopuolison kanssa, keskeyttänyt useita opintoja, käy vertaistukiryhmässä, ollut aiemmin päihteiden sekakäyttäjä.

Nainen 23 vuotta: Käy kuntouttavassa työtoiminnassa, keskeyttänyt opinnot paniikkihäiriön vuoksi.

Nainen 24 vuotta: Opiskelee ammattiin, ollut aiemmin työpajalla, asuu veljensä kanssa, kokenut koulukiusaamista.

Mies 26 vuotta: Käy vertaistukiryhmässä, tulee väkivaltaisesta perheestä, muuttanut toiselle paikkakunnalle perheen vaikean tilanteen takia.

3.4 Laadullinen tutkimus

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ilmiön kuvaaminen ja ymmärtäminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa hyödynnetään sanoja ja lauseita lukujen sijaan, eikä sillä pyritä määrällisen tutkimuksen mukaisiin yleistyksiin. (Kananen 2014, 18.) Laadullisessa tutkimuksessa ei käytetä tilastollisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja tulosten saamiseksi. (Strauss & Corbin, 1990.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusprosessi ei ole määrällisen tutkimuksen tavoin suoraviivainen, vaan aineiston analyysi tapahtuu syklisesti. Analyysi ei ole tutkimuksen viimeinen vaihe, vaan se on mukana koko prosessin ajan. Se itsessään ohjaa tutkimusprosessia ja tiedonkeruuta. Laadullisessa tutkimuksessa ei voida ennalta määrittää, kuinka paljon aineistoa ja tietoa kerätään. Aineistoa kerätään niin paljon, että tutkimusongelma ratkeaa ja ilmiö tulee ymmärretyksi. (Kananen 2014, 18 - 19.)

Laadullinen tutkimus tutkii yksittäistä tapausta ja se antaa uudenlaisen tavan ymmärtää ilmiötä. Saatua tutkimustulosta ei voida yleistää, sillä se pätee vain tutkimuskohteen osalta. Ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka ihmiset kokevat ja näkevät maailman. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on suorassa kontaktissa tutkittaviin ja hän menee ilmiön pariin haastatteluin tai havainnoin. Tutkija haluaa ymmärtää ilmiötä sanojen, tekstien ja kuvien avulla. Valitut tutkimusmenetelmät vaikuttavat aina tuloksiin. (Kananen 2014, 19–20.)

Valitsimme menetelmäksi opinnäytetyöhömme laadullisen tutkimuksen, sillä kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä sopi parhaiten aiheen tutkimiseen. Laadullinen menetelmä mahdollisti yksityiskohtaisen ja kattavan tiedonsaannin syrjäytymisvaaraan johtaneista tekijöistä, syrjäytymisvaarassa olemisesta ja siitä selviytymisestä. Tällä tavoin

aiheeseen päästiin syvälle ja haastateltavien kertomuksista hahmottui kokonaiskuva ilmiöstä.

Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä mahdollisti myös parhaiten sen, että tutkittavat saivat oman äänensä kuuluviin. Heidän oli mahdollista keskittyä kertomaan niistä asioista, jotka kokivat itse tärkeiksi. Tämä ei olisi mahdollistunut, mikäli olisi käytetty kvantitatiivista tutkimusmenetelmää, jossa olisi tarkemmin määritelty ennalta asiat, joihin tutkittavat vastaavat.

3.4.1 Teemahaastattelu

Haastattelut ovat yksi käytetyimmistä menetelmistä laadullisessa tutkimuksessa. Haastattelujen muotoja on useita, mutta suosituin on teemahaastattelu. Haastattelun käyttö tutkimusmenetelmänä sopii tietynlaisiin tilanteisiin, ja se tuottaa menetelmälle tyypillistä tietoa. Haastattelussa on mukana ainakin kaksi osapuolta ja haastateltava voi tuottaa aineistoa tilanteen mukaisesti. Annettu tieto ei välttämättä vastaa todellisuutta, sillä tietoa voidaan vääristellä tai muuttaa oman tai jonkun muun edun mukaiseksi. Tutkijalta vaaditaan erityistä herkkyyttä ja kykyä ”lukea ja nähdä rivien välistä”. Sanallisen viestinnän lisäksi tulee huomioida non-verbaalinen viestintä eli henkilön kehonkieli. Puhe ja kehonkieli voivat olla ristiriidassa toistensa kanssa. (Kananen 2014, 70–71.)

Teemahaastattelu tarkoittaa ihmisten välistä keskustelua aihe kerrallaan. Tutkija on ennalta miettinyt teemat eli aiheet, joista keskustelee tutkittavan kanssa. Teemat syntyvät tutkittavan ilmiön ennakkokäsityksistä. Haastattelun pohjalta tutkija pyrkii ymmärtämään ja saamaan käsityksen tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimusongelmat vaikuttavat aina esitettäviin kysymyksiin. Valittujen aiheiden ja niitä tarkentavien kysymysten avulla tutkija pyrkii ammentamaan haastateltavasta tietoa ja tilanteesta syntyy usein uusia kysymyksiä. Vastausten avulla pyritään rakentamaan yksityiskohdista kokonaiskuva. (Kananen 2014, 72.)

Teemahaastattelussa vaihtelevat haastattelukertojen määrä sekä se, miten syvälle haastattelussa mennään. Ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, sillä haastattelun teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48.)

Vaikka teemahaastattelu rakentuu teemojen varaan, on kuitenkin harkittava, onko kai-kista tutkimukseen sisältyvistä ilmiöistä haastattelutilanteessa keskusteltava. Tässä suhteessa olisi hyvä noudattaa joustavuuden periaatetta. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 66.) Olennaista on löytää tasapaino kahden seikan välille. Teema-alueita ja kysymysmuotoja tulisi hahmotella tarpeeksi pitkälle, jotta pystytään turvaamaan tarvittavan tiedon saanti. Teemaluettelolla olisi varmistettava haastattelun aikaisen keskustelun kohdistuminen oikeisiin ja ongelmien kannalta keskeisiin asioihin. Toisaalta haastattelijalle tulisi jäädä tarpeeksi liikkumavaraa tilanneratkaisujen tekoon. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 103.)

Haastattelijalta vaaditaan joustavuutta kysymysten muotoilussa. Kysymykseen tulee sisältyä sen oikea merkitys, oli sanallinen ilmaisu mikä tahansa. Kysymykset tulisi muotoilla niin, että ne virittäisivät samanlaisia merkityssuhteita haastateltavien mielessä. On myös huomioitava, että haastattelijan äänenpainot, tiettyjen sanojen korostukset tai sanontatavan muutokset voivat muuttaa kysymyksen merkityksen. Haastateltavan vastaus antaa usein tutkijalle palautteen siitä, onko aiottu merkitys keskustelussa tavoitettu. Teema-alueet ja kysymyssarjat tulevat esiin siinä järjestyksessä, joka kulloisessakin haastattelutilanteessa tuntuu luontevimmalta. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 104.)

Haastattelutilanne on ihmisten välinen vuorovaikutustapahtuma, jossa haastateltava jakaa omia kokemuksiaan kohteena olevasta ilmiöstä. Sillä, että haastattelija on aktiivinen kuuntelija, voi olla suurempi merkitys kuin kysymysten esittämisellä (Hirsjärvi & Hurme 2011, 103). Haastattelijan tulee voida rakentaa luottamuksellinen ilmapiiri heti alussa, sekä kohdata haastateltava kiinnostuneella ja arvostavalla asenteella. Haastateltavan mielipiteitä ei saa kyseenalaistaa, eikä haastattelija saa esittää omia mielipiteitään asiasta. Tutkimustulokset on pidettävä luottamuksellisina ja haastateltavan yksityisyys tulee turvata. (Kananen 2014, 72–73.)

Haastattelija voi laatia joitakin kysymyksiä varalle. Tästä voi olla apua, mikäli haastattelu ei lähdekään sujumaan. Haastateltava voi olla esimerkiksi varautunut ja hiljainen tai hän odottaa tavanomaista ja strukturoitua kyselyä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 103.)

Haastattelun etu on ehdottomasti sen joustavuus, sillä haastattelijalla on esimerkiksi mahdollisuus toistaa kysymys, oikoa väärinkäsityksiä, selventää sanamuotoja ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Postikysely ei esimerkiksi mahdollista tällaista, sillä kaikki vastaajat saavat samanlaisen lomakkeen täytettäväksi. Haastatteluun voidaan myös valita henkilöitä, jotka tietävät tutkittavasta ilmiöstä ja heillä on omakohtaista kokemusta siitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73 - 74.)

Omaan tutkimukseemme aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, sillä kyseinen menetelmä mahdollisti melko vapaamuotoisen, keskustelunomaisen haastattelun kunkin kasvokkain kohdatun tutkittavan kohdalla. Teemahaastattelulla pyrittiin välttämään suoraa kysymys-vastaus -asetelmaa. Näin ollen kysymysrunko toimi apukeinona ja haastattelun tukijana. Tarkoituksena oli kannustaa haastateltavia kertomaan kokemuksistaan ja elämästään enemmänkin tarinan muodossa, jotta tilanteesta saatiin selkeä kokonaiskuva. Meidän roolimme haastattelijoina ja tutkijoina oli määrä olla suurimmaksi osaksi kuuntelijoina ja tarvittaessa kysyä tarkentavia kysymyksiä.

3.5 Aineistonkeruuprosessi

Kohdejoukolle pyritään esittämään samat kysymykset samalla tavalla, jotta tiedot saadaan standardoituun muotoon. Tällaisesta aineistosta voidaan tarkastella eroja ja yhtäläisyyksiä yksilöiden ja ryhmien välillä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tapana puhua otoksen sijasta harkinnanvaraisesta näytteestä, koska tilastollisten yleistysten sijaan pyritään ymmärtämään jotakin asiaa syvällisemmin, saamaan tietoa jostakin ilmiöstä tai etsimään teoreettisia näkökulmia tapahtumiin ja ilmiöihin. Jo muutamaa henkilöä haastatteleamalla voidaan saada merkittävää tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 58 - 59.)

Saimme tammikuun 2015 alussa tiedon muutamasta haastateltavasta. Olkkarin etsivi- en nuorisotyöntekijöiden kanssa sovittiin haastatteluiden ajankohdat. Ensimmäinen haastattelu peruuntui, koska haastateltava ei tullut paikalle. Toisen kerran menimme paikalle haastatellaksemme kahta henkilöä, mutta toinen ei suostunut haastatteluun lainkaan ja toinen suostui vastaamaan kysymyksiimme kirjallisesti. Kolmannella haastattelukerralla haastateltava oli sairaana, joten hän ei päässyt paikalle.

Kirjallisesti vastanneelle aihe oli liian arka puhuttavaksi tuntemattomille, mutta hän pystyi kirjoittamaan niukasti kokemuksistaan. Henkilö, joka ei suostunut haastatteluun, kertoi aiheen olevan niin vaikea, ettei siitä voi puhua ääneen varsinkaan vieraille ihmisille. Henkilöstä huomasi, ettei hän ollut ehtinyt käsitellä kokemuksiaan riittävästi, jotta olisi niistä valmis puhumaan. Tällä samalla haastattelukerralla kohtasimme sattumalta Olkkarissa asioivan nuoren naisen, joka sopi tutkimukseemme ja suostui haastatteluun. Sovimme ajankohdan tämän haastattelun toteuttamiseksi ja se oli neljäs haastattelukertamme.

Viidennellä haastattelukerralla vierailimme vertaisryhmässä, josta meille oli kerrottu aiemmin. Saimme ryhmästä haastateltaviksi kaksi miestä. Heitä ei etukäteen ollut tiedotettu haastatteluista, mutta he suostuivat niihin mielellään.

Kasvokkain toteutetut kolme haastattelua nauhoitettiin, mutta henkilöiden anonymiteetti säilyi tutkimuksessamme. Käytimme haastattelutilanteissa hyödyksi apukysymyksiä, pyrimme avoimeen ja rentoon keskusteluun. Lisäksi esitimme tarkentavia kysymyksiä tarvittaessa. Haastateltavat saivat halutessaan nähdä kysymykset etukäteen.

Itse haastattelutilanteet toteutettiin suljetussa tilassa, jossa paikalla oli ainoastaan tutkijat ja tutkittava. Pyrimme välttämään mahdollisimman hyvin häiriötekijöitä. Olkkarin työntekijät olivat tietoisia kaikilla kerroilla tutkimuksesta, mutta muutaman kerran pieniä häiriöitä syntyi haastattelujen aikana. Nämä häiriöt olivat lähinnä kovaäänistä keskustelua ja naurua. Tästä johtuen sekä tutkijoiden että tutkittavan keskittyminen heikkeni, joka heijastui keskinäiseen vuorovaikutukseen.

Viimeinen haastateltava henkilö löytyi tuttujen kautta. Koska kyseessä oleva tutkittava asui eri paikkakunnalla ja aikataulumme ei antanut enää periksi, haastattelu toteutettiin sähköpostitse saman kysymysrungon avulla, jota käytettiin kasvokkain tehdyissä teemahaastatteluissa sekä kirjallisesti vastanneen tutkittavan kohdalla. Kyseinen haastateltava oli selvästi motivoitunut haastatteluun, sillä vastaukset olivat pääosin hyvin kattavia.

Jokainen tutkimus vaatii tutkijalta lukuisia eri päätöksiä, joten siten tutkijan etiikka voi joutua koetukselle monesti prosessin aikana. Esimerkiksi tilanteet, jotka voivat

tutkijalle olla eettisiä ongelmakohtia ovat: tutkimuslupaan liittyvät kysymykset, aineistonkeruuseen liittyvät ongelmat, tutkimuskohteen hyväksikäyttö ja tieteellinen raportointi (Eskola & Suoranta 2005, 52.) Pyrimme omassa tutkimuksessamme välttämään eettisiä ongelmia huolellisella valmistautumisella haastattelutilanteisiin ja kohtaamalla haastateltavat hienovaraisesti. Emme esimerkiksi puhuneet haastattelutilanteissa syrjäytymisvaarasta suoraan, sillä koimme sen leimaavana. Lisäksi ennen haastatteluja olimme hankkineet tutkimusluvan. Koska kaikki haastateltavat olivat täysikäisiä, saimme suostumuksen haastatteluihin suoraan heiltä itseltään.

Anonymiteetin säilyttämiseksi emme raportissa tuoneet esille tunnistetietoja haastatelluista nuorista. Mainitut paikkakunnat ja nimet jätettiin kertomatta, jotta näitä tietoja ei voida yhdistää haastateltuihin. Tällä voitiin välttyä myös mahdollisilta myöhemmin esiin nousevilta ongelmilta, kuten siltä, että tutkittavat saisivat häiritseviä yhteydenottoja.

3.6 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää periaatteessa kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Sitä voidaan pitää joko yksittäisenä analyysin metodina tai väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysin avulla voidaan toteuttaa monenlaista tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.)

Käytämme tutkimuksessamme induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöisessä analyysissa on tarkoitus luoda tutkimusaineistosta teorettinen kokonaisuus. Siinä analysoidut yksiköt valitaan saadusta aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla ilmiöstä ei tulisi olla mitään tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa, koska analyysin tulee aina olla aineistolähtöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on aina monivaiheinen prosessi. Ensin valmiit haastattelut kuunnellaan ja kirjoitetaan auki sana sanalta eli litteroidaan. Litteroinnin jälkeen aineistosta etsitään alleviivaamalla pelkistettyjä ilmauksia ja ne listataan. Seuraavaksi etsitään yhtäläisyyksiä ja eroja näistä ilmaisuista. Erojen ja yhtäläisyyksien

kautta pelkistetyt ilmaukset muodostetaan alaluokiksi, jonka jälkeen alaluokat puolestaan muodostetaan yläluokiksi. Viimeisenä vaiheena on yläluokkien yhdistäminen ja kokoavan käsitteen muodostaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Aluksi nauhoitetut haastattelut litteroitiin, jonka jälkeen kaikki materiaali koottiin yhteen. Tämän jälkeen se koodattiin eli merkittiin värikoodein yhdistäviä tekijöitä ja etsittiin mahdollisia vastauksia tutkimusongelmiin. Koodauksen jälkeen löydöksistä tehtiin yhteenveto, joka helpotti kokonaisuuden hahmottamista.

Valitsimme induktiivisen sisällönanalyysin, koska sen avulla pystymme keskittymään tutkimuksemme kannalta tärkeään tietoon. Voimme poimia aineistosta ilmaisuja, jotka kuvaavat tutkittavaa ilmiötä ja vastaavat laatimiimme tutkimusongelmiin. Aineistosta tulee laaja, mutta tutkijoiden täytyy pystyä löytämään siitä heille tärkeä tieto.

Lähdimme toteuttamaan analyysia tutkimusongelma kerrallaan. Kirjoitimme yhteenvedosta esiin nousseet asiat puhtaaksi ja auki sekä järjestimme ne järjestykseen kokonaisuudeksi. Tulkitsimme haastateltavien kertomuksia ja teimme niistä johtopäätöksiä. Lisäksi liitimme omia pohdintoja tekstiin. Korostimme tekstissä henkilöiden subjektiivisia kokemuksia suorin lainauksin, koska alun perin jo halusimme keskittyä tuomaan nuorten omaa ääntä kuuluviin. Lisäksi halusimme tuoda esille erilaisia tarinoita nuorilta, jotka ovat olleet syrjäytymisvaarassa.

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Syrjäytymisvaaraan johtaneita tekijöitä

Kolmella tutkimukseemme osallistuneella nuorella aikuisella aiempi kaveripiiri oli vaikuttanut kielteisesti sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Nuoret lähtivät hakemaan huomiota kavereilta, jotka vetivät mukaan erilaisiin tyhmyyksiin ja usein näihin liittyi runsasta päihteiden käyttöä.

Mies 22v: Vähän olin vietävissä ja lähdin juttuihin mukaan mihin ei ois pitäny.

Ystävyysuhteet ilmentävät usein nuorilla myös arvostusta ja statusta. Tietynlaisten ihmisten ystävyys tai puolestaan ulos sulkeminen suhteista kertoo yksilön asemasta yhteisössä ja yhteiskunnassa. Jaetulla statuksella on taas suora yhteys henkilön hyvinvointiin. Nuorille ystävyysuhteet ovat myös tärkeitä hyväksynnän ja jäsenyyden osoituksia. (Saari 2009, 57.) Tietynlaisessa kaveriporukassa esimerkiksi erilaiset tyhmyydet ja rikokset voidaan nähdä statusta nostattavina tekijöinä, joilla saa mainetta ja kunnioitusta muilta. Nuorilla on suuri tarve kuulua johonkin ryhmään ja he haluavat tuntea itsensä merkityksellisiksi ja tärkeiksi.

Alueen sosioekonomiset rakenteet voivat heijastua nuorten terveyteen. Nuoren elämämpiiri on paikallisempi verrattuna aikuisten elämään sekä heillä on vain niukasti taloudellista pääomaa. Ajokortittomat ovat sidottuja kaverien autokyyteihin ja paikallisliikenteeseen. Olosuhteissa, joita leimaa yleinen näköalattomuus ja vähäiset toimintavaihtoehdot, myös nuorten mieliala ja psyykinen terveys saattavat olla uhattuina. (Karvonen & Rahkonen 2004, 77.) Tällaisessa ympäristössä valinnanvara kavereiden ja vapaa-ajanviettopaikkojen suhteen on hyvin rajattu. Tutkimuksemme nuorten on ollut hankalaa lähteä muodostamaan kaverisuhteita oman kylän ulkopuolelta.

Kaikki haastateltavat kokivat asuinkuntansa pienet piirit ahdistaviksi, sillä kaikki asukkaat tunsivat toisensa. Sivukylillä erilaiset harrastus- ja vapaa-ajan mahdollisuudet ovat vähäisiä, joten nuorten täytyy kehittää tekemistä itse. Tällöin on vaarana, että nuoret kuluttavat vapaa-aikansa ei-toivotulla tavalla. Turhautunutta oloa puretaan

esimerkiksi ilkeillä. Kaksi haastateltavista vietti aikaansa yksin ja omissa oloissaan vapaa-ajalla sekä koulussa. Yksi haastateltavista, nainen 24v. kertoi kokeneensa suoranaista kiusaamista ja seksuaalista ahdistelua.

Nainen 24v: Olen (mainitsee paikan) lähtöisin ja paikkana se on erittäin pieni ja joskus todella ahdistava.

Mies 22v: Aika kolkko seutu, asuttii aikalailla perähikiässä. Ei se seuraakaan sit hääppösempää ollu ku meni sitte ettimään sitä sieltä keskustasta.

Kuten Kuula (2000, 37) aiemmin totesi, nuori voidaan leimata poikkeavaksi, jonka jälkeen hänen on vaikea vaikuttaa enää toisten käsitykseen itsestään. Tietyn roolin saatuaan nuorta voidaan kohdella aina samalla tavalla, vaikka hän kasvaisi ja kehittyisi sekä omaksuisi niiden myötä uudenlaisen identiteetin. Nuori tarvitsee tunnustusta uudelle identiteetilleen muilta, jotta siitä tulisi todellista. Joutuessaan marginaaliseen ryhmään nuori joutuu pohtimaan erottautumisen ja samaistumisen prosessissa omaa identiteettiään; sitä millainen hän on ja mihin hän kuuluu (Kannasoja 2006, 39). Nuori voi kokea ristiriitoja erilaisista rooleista sekä mielessään että sosiaalisessa ympäristössään ja tämän lisäksi eri tilanteissa vaikuttaa ympäristön luoma paine.

Kolmella haastateltavista ei ollut merkittävää päihteiden käyttöä, mutta kahdella miehellä esiintyi runsasta päihteiden käyttöä päivittäin. Molemmat käyttivät alkoholia paljon ja toisella tämän lisäksi ilmeni lääkkeiden sekakäyttöä. 26-vuotiaalla miehellä todennäköisesti kotitausta oli vaikuttamassa myös hänen omaan päihteiden käyttöönsä. Hänen vanhempansa nauttivat myös runsaasti alkoholia ja lisäksi kotona tapahtui vakavaa perheväkivaltaa. Näillä oli kielteisiä vaikutuksia koko perheen elämään, kuten vanhemman ja lasten roolien sekoittuminen. Kyseisen haastateltavan täytyi ottaa aikuisen rooli kotona liian varhain ja hän koki, että hänen täytyi huolehtia pikkusiskoistaan. Lisäksi hänen tuli näyttää siskojen silmissä rohkealta ja olla valmis suojelemaan heitä vaikeissa tilanteissa.

Mies 26v: Mulla on kuitenkin kaks pikkusiskoja, joiden isoveljenä mun täyty olla sit se niin sanottu rohkee, joka sitte pahimmassa tapauksessa on valmiina hakee siskot ja juosta johonki lähimetsään piiloon ees hetkeks.

Nainen 23v: No ite en oo muuta ku tupakkaa polttanu, että en oikee tykkää ees juuakkaa hirveesti et ehkä sillo tällö saatan yhden ottaa, mut ei muute ja huumeet ei kiitos.

Perheen sisäisten ongelmien ja erilaisten vaikeuksien takia vanhempien ja lasten roolit häiriintyvät helposti. Tällöin lapset joutuvat ottamaan vastuun niin vanhemmista, sisaruksista kuin myös itsestään. Väkivaltaisella ja päihteitä käyttävällä vanhemmalla on hallitseva rooli perheessä, jolloin lomat ja arkielämä järjestetään hänen toiveidensa sekä mieltymystensä mukaan. (Itäpuisto 2008, 67.)

Kahden haastateltavan kertomuksista kävi ilmi, että heidän isänsä ovat olleet poissa olevia. 26-vuotiaan miehen isä oli lähtenyt kotoa, silloin kun kyseinen haastateltava oli 4-5 vuoden ikäinen. Myöhemmin haastateltava oli kuullut, että isän lähdön syynä oli ollut pettymys lapsiin. Haastateltavan mukaan isä oli tehnyt paljon suunnitelmia perheen ja lasten suhteen, jotka eivät toteutuneet. Vanhempien ero oli ollut vaikea eikä isää juurikaan näkynyt haastateltavan elämässä sen jälkeen.

Mies 26v: Isä lähti joskus mun ollessa neljä viis vuotias ovet paukkuen, oli tosi paha ero. Äiti oli sit ainoa, joka pysty lapsista huolehtii.

Todennäköisesti isä halusi olla vahva auktoriteetti perheessä ja pitää vallan itsellään. Haastateltavan puheista sai käsityksen siitä, että perheen isä käytti väkivaltaa yhtenä hallitsemisen keinona. Rikkinäinen isä-poika –suhde on saattanut vaikuttaa myös myöhemmin haastateltavan elämään kielteisellä tavalla. Väkivaltaisuus jatkui perheessä uuden isäpuolen myötä.

Lapsella olisi erittäin tärkeää olla hyvä ja aktiivinen suhde omaa sukupuolta olevan vanhemman kanssa. Hyvä suhde auttaa lasta sopeutumaan paremmin lasten avioeron aiheuttamaan elämänmuutokseen. Jo pelkästään lapsen tietoisuus sosiaalisen tuen saatavuudesta samaa sukupuolta olevalta vanhemmalta on tärkeää. (Turtiainen 2008,49.) Tutkimukseen osallistuneen 26-vuotiaan miehen isä oli lähtenyt kokonaan pois hänen elämästään vanhempien avioeron myötä ja isään ei pidetty yhteyttä eron jälkeen juuri lainkaan.

26-vuotiaan miehen tapauksessa hänen isänsä lähdettyä äiti löysi uuden väkivaltaisen ja päihteitä käyttävän miesystävän. Ihmisillä on tapana toistaa samoja käyttäytymismalleja, mikä tapahtuu yleensä tiedostamatta. Olisi mielenkiintoista tietää, oliko 26-vuotiaan miehen äidillä kokemuksia väkivallasta ja päihteidenkäytöstä jo lapsuudenperheessä. Tällöin ylisukupolvisuuden ilmiö toistuisi käyttäytymismalleissa.

Alkoholiongelmien periytyminen on ollut tutkimuksissa usein tarkastelun kohteena. Tuloksia tarkastellessa on usein huomattu, että alkoholiongelmät periytyvät varsinkin isältä pojalle. Alkoholismin periytymistä on selitetty geneettisillä tekijöillä, persoonallisuuspiirteillä tai ympäristön vaikutuksella. (Itäpuisto 2008, 58.)

Kolmella haastateltavista ei ollut hyvä suhde vanhempiin. Kahden miehen tapauksissa sukulaiset eivät tienneet vaikeista tilanteista eikä heihin juurikaan pidetty yhteyttä. 26v. mies kertoi, että kotitilannetta haluttiin salailla ja antaa muille kuva siitä, että perheessä on kaikki hyvin. Tästä voisi siis päätellä, että perheen tilannetta hävettiin ja samalla pelättiin muilta ihmisiltä mahdollisesti tulevaa arvostelua.

Nainen 20v: Suhde vanhempiin ei ollut erityisen hyvä. Hankala elämäntilanne huononti välejä perheeseen ja ystäviin.

Haastateltavien puheista ei noussut esille taloudellisia ongelmia perheessä. Enemmänkin nuorilla itsellään oli taloudellisia ongelmia itsenäistymisvaiheessa, jolloin ajankohtaiseksi tuli muutto lapsuudenkodista. Elämiseen tarkoitetut yhteiskunnan tuet menivät kokonaan eikä ylimääräistä rahaa jäänyt.

Kaikki tutkimuksemme osallistuneet nuoret aikuiset ovat suorittaneet ainoastaan peruskoulun. Heikko koulutus on syrjäytymisen tärkein selittäjä (Myrskylä 2012, 8). Kaikki olivat jossakin vaiheessa elämäänsä hakeutuneet toisen asteen koulutukseen, mutta keskeyttäneet opinnot. Kahdella haastateltavista oli vaikeuksia peruskoulun loppuun suorittamisessa, mutta saivat kuitenkin päättötodistuksen. Muista kertomuksista ilmeni, että vaikea elämäntilanne vaikutti koulunkäyntiin itsessään, mutta ei arvosanoihin.

Koulutuksen keskeyttämiseen haastateltujen nuorten kohdalla johtivat useat erilaiset tekijät. 26-vuotiaalla miehellä päihde- ja mielenterveysongelmat olivat vaikuttamassa

asiaan. 22-vuotiaalla miehellä puolestaan alavalinta ei ollut osunut kohdilleen ja samoin oli käynyt 24-vuotiaalle naiselle. 23-vuotiaalla naisella ahdistusoireet olivat aiheuttaneet sen, että hän ei pystynyt jatkamaan opintojaan aloitettuaan opiskelut ammatillisessa oppilaitoksessa. 20-vuotiaan naisen kertomuksesta ei käynyt ilmi syytä opintojen keskeyttämiselle.

Nainen 23v: No koulu meni ihan ok, ainoastaan niiku viimesellä luokalla se loppuvaihe alko olee vähä vaikeeta, mutta kyllä siitä silti pääs.

Nainen 24v: Peruskoulun kävin vaihtelevalla menestyksellä. Koska kiusaaminen oli todella suurta, ei mun koulunkäynnistä meinannut tulla mitään. Pääsin kuitenkin ripaa hipoen läpi.

Ainoastaan yhdellä haastateltavista, 23v. naisella oli taustalla mielenterveysongelmia, jotka vaikeuttivat elämää ja eristivät yhteiskunnasta. Hän ei esimerkiksi vaikeimpina aikoina kyennyt asioimaan kaupassa ja pelkästään postilaatikolle meneminen oli hankalaa. Haastateltava kertoi kärsivänsä vaikeasta ahdistuksesta ja paniikkihäiriöstä. Nämä ongelmat vaikuttivat koulutuksen keskeyttämisen lisäksi siihen, että haastateltavan ystäväpiiri pieneni.

Nainen 23v: Mähä en niiku pystyny menee ees niiku kauppa tai alussa postilaatikolle meneminenki oli iha hirveetä.

4.2 Nuorten kokemuksia syrjäytymisvaarassa elämisestä

Pääasiassa haastateltavat nuoret aikuiset kokivat silloisen vaikean elämäntilanteen ilman koulutusta ja päivittäistä tekemistä turhauttavana ja epävarmana. He eivät tieneet mitä tulevaisuudessa tekisivät ja mitä se toisi tullessaan. Syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla ei yleensä ole näkemystä toiveikkaasta ja valoisasta tulevaisuudesta, jonka varaan he haluaisivat elämäänsä rakentaa. Myönteiseen tulevaisuuden kuvaan kuuluvat usein puolison ja lasten hankinta, oman kodin perustaminen, työpaikan saaminen sekä muut positiiviset asiat. Ahdistuessaan tarpeeksi ihminen ei kykene enää suuntaamaan ajatuksiaan tulevaisuuteen, vaan hän näkee koko elämänsä huonossa valossa. (Kemppinen 1997, 131.)

Nainen 20v: Tulevaisuus näyttäytyi huonossa valossa.

*Mies 26v: En kovin valoisana nähny tulevaisuuttani, että aika paljo mie-
tin sitä, et mitä mä niiku haluun elämässä ja mitä mä uskallan pyytää.*

Kaikista kertomuksista nousi esille se, että haastateltavilla ei ollut päivissä juurikaan sisältöä tai rutiineja. Esimerkiksi nukkumaanmeno- ja ruokailuajat olivat epäsäännöllisiä. Kuitenkin yksi haastateltavista, nainen 24v. koki tuon ajan antoisana, sillä hän sai pohtia rauhassa tulevaisuuttaan ja siihen liittyviä suunnitelmia.

*Nainen 24v: No siihen kuulu haaveilua, pohdiskelua, rakastumista...
kahvin juomisen opettelua... rahattomuutta.*

*Mies 22v: Ei ollu oikeestaa mitää säännöllistä. Säännöllisen epäsään-
nöllistä.*

Eräs toinen haastateltava, 26v. mies koki sen hetkisen tilanteen ja tulevaisuuden ahdistavana ja pelottavana. Hän yritti itsemurhaa, jotta pääsisi omasta pahasta olostaan eroon. Kyseinen haastateltava kertoi, ettei kokenut oloaan turvalliseksi muualla kuin omassa huoneessaan ovi suljettuna ja lukittuna. Oma huone toimi turvapaikkana, jossa pystyi kuvittelemaan hetken ajan, että asiat olivat hyvin. Haastateltava eli jatkuvasti väkivallan uhan alla.

*Mies 26v: Mä lopulta yritinki sit itteni tappa. Ei siinä hirveen paljon
oikeestaa ollu yhtää mitää minkä takia jatkaa.*

Neljä haastateltavista koki tärkeiksi elämässä perheen tai ystävät, taikka molemmat. Nainen 23v. sen sijaan korosti oman sairaudesta paranemisen tärkeyttä ja siitä eteenpäin pääsemistä. Kaikkien haastateltujen lähipiiri pieneni heidän ollessaan syrjäytymisvaarassa ja lopulta heidän ympärilleen jäi ainoastaan kaikista tärkeimmät ihmiset.

Kaksi haastateltavista asui itsenäisesti silloin kun heidän elämässään ei ollut tarkkaa suuntaa, muut asuivat lapsuudenkodissa vanhempien kanssa. Miehen 26v. perheestä

oli tehty lastensuojeluilmoitus, joka ei kuitenkaan johtanut mihinkään toimiin tai parantanut perheen tilannetta.

Kaikki tutkittavista kokivat henkisen terveytensä heikoksi. Elämässä oli tuolloin paljon huonoja päiviä ja riitoja läheisten kanssa syntyi helposti. Kolme haastateltavista koki huonoksi myös fyysisen terveytensä.

4.3 Yhteiskuntaan kiinnittymisessä auttaneet tekijät

Kaikki haastateltavat ovat tällä hetkellä jonkin tuen piirissä, esimerkiksi vertaisryhmässä tai kuntouttavassa työtoiminnassa. Kaikki nuoret saivat ulkopuolista tukea ja apua vaikeissa elämänvaiheissa, mutta vain kolme haastateltavaa mainitsee itse siitä olleen heille apua. 26-vuotias mies kertoi saaneensa tukea TE-toimistolta ja sosiaali-toimelta. 22-vuotias mies puolestaan mainitsi Olkkarin, jonka antaman tuen kautta hänen päiviinsä tuli sisältöä ja säännöllisyyttä. 23-vuotias nainen kertoi tukihenkilön avun auttaneen häntä eteenpäin. Lisäksi hän koki lääkityksen auttaneen paljon, mikä vähensi koettua ahdistusta.

Kolmella haastateltavista ystävät olivat suuressa asemassa avun saannissa. Kahdella nuorella seurustelukumppani oli tukena ja auttoi tilanteessa eteenpäin. Seurustelu ja sosiaalisen elämän vakiintuminen vähentävät sekä naisten että miesten rajua juomista (Ahlström 2001, 34). Tämä voidaan huomata selkeästi varsinkin 22-vuotiaan miehen kohdalla. Perheen tuki koettiin myös yleisesti tärkeäksi.

Nainen 20v: Se kun kaveri käski hakeutua opiskelemaan tai edes jonnekin, etten syrjäytyisi täysin, sillä hänelle on käynyt niin ja hän tuskin koskaan liikkuu minnekään.

Mies 22v: Puoliso on se selkäranka, joka pitää ruodussa niin sanotusti.

Myönteinen muutos on mahdollista, kun ihmisellä on riittävästi taloudellisia ja sosiaalisia voimavaroja eteenpäin pyrkimiseen. Selviytymistä tapahtuu vastavuoroisissa suhteissa. Tämä vaikuttaa siihen, millaiseksi ihminen kokee asemansa ja tilansa yhteiskunnassa. (Hiilamo ym. 2015, 22.)

Tutkimukseen osallistunut 24-vuotias nainen opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa kuntoutustuella. 22-vuotias mies haluaa vielä opiskella tulevaisuudessa kunhan löytää itselleen sopivan opintolinjan. Hän piti tärkeänä ammatillisen pätevyyden hankkimista ja korosti, ettei kunnan työtä voi saada ilman valmista tutkintoa.

Mies 22v: Joo kyl pitää joku koulutus olla ehdottomasti et mä oon peruskoulupohjalla tosiaa. Sillä ei mitään unelmaduunia saahan ni kyllä pitää ehdottomasti olla joku koulutus mistä tykkää ja mikä on mieleinen. Et pitää rauhassa kattoo ettei tee uudestaan vääriä valintoja.

Tutkimuksen miehet muuttivat toiselle paikkakunnalle silloisen vaikean tilanteen takia. He kokivat, että uudessa ympäristössä elämän suunnan muuttaminen käy helpommin. Esimerkiksi 22-vuotiaalla miehellä vanha, huonoihin tapoihin mukaan vetänyt kaveripiiri jäi edelliselle paikkakunnalle, jolloin uudenlaisen elämäntavan omaksuminen oli helpompaa. Ennen muuttoa päihteet kuuluivat vahvasti miehen jokapäiväiseen elämään. Marginaalisesta asemasta ei uskalleta poistua ja helpompaa on olla kyseenalaistamatta tätä asemaa sekä siihen liittyvää elämäntapaa (Kannasoja 2006, 40). Nuori voi kokea pääsevänsä helpommalla pysyessään vanhassa roolissa. Näin hän välttyy ympäristön arvostelevilta kommenteilta sekä kyseenalaistamiselta. Tällaisessa tilanteessa ainoastaan sosiaalisen piirin vaihtaminen voi tuoda elämäntilanteeseen muutosta. On mahdollista, että tutkimuksemme miehet eivät ole uskaltaneet tai kyenneet omalla kotipaikkakunnallaan muuttamaan elämäntapaansa ja jo saatua roolia ympäristössään.

24-vuotias nainen asuu edelleen kotipaikkakunnallaan, mutta opiskelee eri kaupungissa. Hän on löytänyt uuden opiskelupaikkakunnan myötä uusia kavereita. Lisäksi hän mainitsee oman itsevarmuutensa kasvaneen. Uudet solmitut kaverisuhteet todennäköisesti toimivat kyseisellä henkilöllä korjaavana tekijänä aiemmin koettujen kiusaamiskokemusten jälkeen.

Kaikista haastateltavista sai heidän kertomansa perusteella vaikutelman siitä, että heidän tilanteensa ovat parantuneet huomattavasti aiemmasta. Henkilöt pystyivät suunnittelemaan ajatuksiaan tulevaisuuteen sekä puhumaan avoimesti menneistä kokemuksista ja tapahtumista. Kaikilla oli jonkinlaisia suunnitelmia tulevaisuuden suhteen. Vaikutti siltä, että kaikilla oli positiivinen asenne tulevaisuutta kohtaan.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

5.1 Yhteenveto tuloksista

Kaikilla tutkimuksen nuorilla syrjäytymisvaaraan johti opiskelun keskeyttäminen ja työn puute. Nuorilla aikuisilla työttömyyden ja ulkopuolisuuden riskit alkavat nousta 18 ikävuoden jälkeen, jos opiskelu- tai työpaikkaa ei löydy (Myrskylä 2012, 9). Koulutuksen keskeyttämiseen vaikuttivat useat eri tekijät liittyen haastateltavien sosiaaliin suhteisiin ja muihin tekijöihin. Kaikki haastatellut nuoret elivät harvaan asutuilla alueilla, joissa oli pienet piirit. Nämä nuoret ajautuivat helposti vääränlaiseen seuraan, mikä johti ongelmiin. Tutkimukseen osallistuneilla miehillä päihteiden käyttö liittyi vahvasti sosiaalisiin suhteisiin ja ongelmien syntymiseen.

Kolmella haastateltavalla välit vanhempiin eivät olleet läheiset, enemmän näillä nuorilla ystävät olivat tärkeä tukipilari. Kahdella nuorella isät eivät olleet mukana heidän elämässään; nämä olivat lähteneet lasten ollessa pieniä. Kun kyseessä on yksinhuoltajaperhe, on mahdollista, etteivät nuoret ole saaneet yhtä paljon tukea verrattuna kahden vanhemman perheisiin. Lisäksi isän ja miehen mallin poissaolo on todennäköisesti vaikuttanut lasten elämään.

Tutkimuksen nuoret kokivat vaikean elämäntilanteen ilman koulutusta tai muuta tekemistä turhauttavana ja epävarmana. Ainoastaan yksi koki tilanteen positiivisena. Kenelläkään nuorista ei ollut säännöllistä päivärytmiä tai rutiineja. Lisäksi päivistä puuttui mielekäs tekeminen. Kaikki kokivat henkisen terveytensä huonoksi ja kolme haastatelluista mainitsi myös fyysisessä terveydessä ongelmia.

Jokainen oli saanut tilanteeseen ulkopuolista apua esimerkiksi eri viranomaisilta ja nuorisotyöntekijöiltä. Kolmella haastatelluista ystävät olivat suuressa roolissa avunsaannissa, kahdella puolestaan kumppani. Kahdessa tapauksessa muutto toiselle paikkakunnalle oli avain tilanteen paranemiselle. Muutto mahdollisti uudet sosiaaliset piirit sekä uudenlaisen elämäntavan.

5.2 Tulosten pohdintaa

Tutkimuksemme nuoret putosivat niin sanotusta normaalista elämästä, johon yleensä nuorella ajatellaan kuuluvan esimerkiksi opiskelun. Työttömyys käsitetään poikkeavana tavoiteltavasta elämäntavasta, joten sillä voi olla vaikutuksia esimerkiksi perhesuhteisiin ja terveyteen (Aaltonen ym. 2003, 360). Tämä on myös verrattavissa opiskeluun, jota pidetään valmistautumisena työelämään ja auttaa pitämään yllä säännöllistä päivärytmiä. Lisäksi nämä nuoret tulivat leimatuiksi yhteiskunnan taholta, sillä he eivät osallistuneet sen toimintaan ja ylläpitämiseen. Leimautumisessa on kyse yksilön ja ympäristön välisestä jännitteestä, joka on osa poikkeavuusilmiötä (Kuula, 2000, 35).

Haastatellut nuoret olivat useamman kerran vaihdelleet eri opintolinjojen välillä ja lopulta keskeyttäneet opintonsa. Tästä voisi päätellä, että taustalla olevien muiden ongelmien lisäksi alavalinta ei välttämättä ole osunut kohdilleen ja valinta on saatettu tehdä hätiköidysti. Nuoret kokevat monesti painostusta eri viranomaistahoilta tai lähipiiriltä liittyen kouluttautumiseen ja työelämään, mikä ei ole ainakaan auttanut valintojen tekemisessä.

Nykyään nuoret aikuistuvat aikaisempaa myöhemmin, mikä vaikeuttaa tärkeiden päätösten tekemistä nuorena. On hankala tehdä murrosiässä sellaisia päätöksiä, jotka vaikuttavat pitkälle myöhempään elämään ja mahdollisuuksiin. Yhteiskunta haluaa, että nuoret siirtyisivät työelämään mahdollisimman varhain, mikä on taas ristiriidassa nuoren yksilöllisen kehityksen kanssa.

Erityisen tuen tarpeessa olevat nuoret tarvitsevat etenkin arjen- ja elämänhallintaan liittyvää apua, mutta sen saaminen on vaikeampaa koulun ulkopuolella. Nuorten asema oppilaitosten ulkopuolella on myös maantieteellisesti epätasa-arvoinen, koska palveluja on eri tavoin saatavilla eri puolilla Suomea. Usein nuoren tilanne on jopa satumanvarainen ohjautumisessa erilaisiin palveluihin oppilaitosten ulkopuolella. Eri palveluiden epäsäännöllisyyttä vahvistaa rahoituksen sirpalemaisuus sekä tuesta vastaavan henkilökunnan osaamisessa olevat puutteet. (Heinola, ym. 2015, 43.) Kaikki tutkimuksemme nuoret olivat lähtöisin pieniltä paikkakunnilta tai kyliltä, mikä on saattanut aiheuttaa sen, että he eivät ole saaneet tarvittavia palveluja koulutuksen kes-

keydyttyä. Tästä johtuen heidän ongelmansa ovat alkaneet kasautua, mikä on johtanut syrjäytymisvaaraan joutumiseen.

Toisen asteen tutkintoa vaille olevista 20-vuoden ikäisistä nuorista runsaat 15 prosenttia on peruskoulun jälkeisenä kuutena vuotena ollut syrjäytymispolulla. Tämän ryhmän aktivoimisessa korostuu etsivän nuorisotyön merkitys; mahdollisuutena on löytää joutenolijat, saavuttaa heidän luottamuksensa ja ohjata eteenpäin esimerkiksi nuorten työpajojen starttivalmennukseen. Mikäli tavoitteena on se, että nuoret saavuttaisivat toisen asteen tutkinnon, oleellista olisi vahvistaa toisen asteen oppilashuoltoa ja yhteistyötä nuorten työpajojen kanssa. Työpajoilla erityisesti pajajaksojen opinnollistaminen ja muu yhteistyö ammatillisten oppilaitosten kanssa tarjoaisi mahdollisuuksia tukea näitä nuoria tavoitteiden saavuttamisessa (Heinola, ym. 2015, 36-37.) Ainoastaan yhden tutkimuksemme nuoren kertomuksessa nousi esille työpajan merkitys. Tämä kyseinen nuori on myös tutkittavistamme ainoa, joka tällä hetkellä opiskelee. Tästä voisi päätellä, että työpajatoiminnan merkitys on ollut olennainen tekijä opiskeluun pääsemisessä. Nuori itse kertoikin, että löysi mieleisen opintolinjan juurikin työpajan kautta. Todennäköisesti suuri osa nuorista hyötyisi työpajatoiminnasta. Sen avulla on mahdollista löytää omat mielenkiinnonkohteensa ja ehkä tuleva ammattikin, mutta näiden asioiden lisäksi työpajatoiminta tuo nuoren elämään säännöllisyyttä ja rytmiä.

Omassa tutkimuksessamme ei noussut esille sitä, että kukaan nuorista olisi ollut syrjässä vapaaehtoisesti. Kaikilla oli tavoitteena jatkaa opiskelua tai siirtyä työelämään tulevaisuudessa. Varsinaista koulu- tai työkielteisyyttä ei tullut ilmi haastateltujen nuorten kertomuksissa. Laajemman tutkimuksen kohdejoukossa olisi varmasti ollut myös henkilöitä, joille syrjässä olo riippuisi omasta tahdosta.

Haastattelemistamme miehistä kumpikin oli muuttanut pois alkuperäiseltä kotipaikkakunnaltaan, mutta miehille on naisia tyypillisempää jäädä synnyinseudulleen. Osa tällaisista miehistä jää asumaan pysyvästi lapsuudenkotiinsa eikä hanki toimeentuloaan itse. Myrskylän (2012, 1-2) mukaan vuonna 2010 syrjäytyneistä 15-29 -vuotiaista nuorista miehiä oli 64% ja naisia 36%. Tuolloin Suomessa 32 500 syrjäytynyttä nuorta ei ollut rekisteröitynyt edes työttömiksi työnhakijoiksi eivätkä he näkyneet missään tilastoissa.

Tutkimukseen osallistuneilla kahdella miehellä päihteiden käyttö liittyi sosiaalisiin suhteisiin ja aiheutti näin ollen myös muita ongelmia. Miehet saattavat mahdollisesti ajautua käyttämään päihteitä naisia helpommin vaikeissa tilanteissa. Lisäksi nuoret miehet liikkuvat ja viettävät aikaa enemmän suuressa joukossa nuoriin naisiin verraten. On mahdollista, että näillä miehillä ei ole ollut yhtään läheistä ystävyysuhdetta, josta saada tukea, vaikka kavereita onkin ollut paljon ympärillä.

Kuten aiemmin mainittiin, kolmella haastateltavalla välit vanhempiin eivät olleet läheiset toisin kuin taas ystäviin. Haastateltavien kertomuksista ilmeni ongelmia perheessä. Kuten Myrskylä (2012, 7) mainitsi, heikot kotiolut pakottavat lapset selviämään ilman tukea. Todennäköisesti ikätovereihin on tukeuduttu tästä syystä. Myrskylä sanoo myös syrjäytymisen periytyvän voimakkaasti, mikä oli nähtävissä varsinkin 26-vuotiaan haastatellun miehen tapauksessa; äidin ongelmat olivat siirtyneet myös lapsen elämään.

Tutkittavat kokivat pääosin vaikean elämäntilanteensa turhauttavana ja epävarmana. Päivärytmin, rutiinien ja mielekkään tekemisen puute on todennäköisesti johtanut siihen, että tutkittavien henkinen sekä fyysinen terveys oli alkanut heikentyä. Varsinkin mielekkään tekemisen puute oli varmasti aiheuttanut merkityksettömyyden tunteita ja mahdollistanut huonojen asioiden pohtimisen mahdollisuuksien sijaan. Rutiinien puute oli aiheuttanut myös epäsäännöllisyyttä ruokailuaikoihin ja nukkumiseen, mikä oli saattanut heikentää myös fyysistä terveyttä. Kun perustarpeista ei ollut huolehdittu, jaksaminen oli alkanut heikentyä.

Ainoastaan yksi tutkituista koki jouten olon positiivisena. Hänen omien sanojensa mukaan se mahdollisti tulevaisuudensuunnitelmien pohtimisen. Tässä vaiheessa elämää kyseinen nuori nainen asui vielä kotona. Hänen vanhempansa tukivat siis naista tässä pohdinnan vaiheessa eivätkä he painostaneet tekemään valintoja liian pian. Todennäköisesti tämä aika on auttanut naista tekemään tietoisien valinnan omasta koulutusalastaan. Kyseinen tutkittava olikin ainoa, joka haastattelun tekemisen hetkellä opiskeli. Voidaan siis ajatella, että hän oli päässyt elämässään eteenpäin enemmän verrattuna muihin tutkittuihin nuoriin.

Syrjäytymisvaarasta selviytymiseen tutkimuksemme nuorten kohdalla vaikutti viranomaistahojen, vertaisryhmän, ystävien tai perheen tuki. Osalla vaikuttavina tekijöinä

olivat nämä kaikki ja osalla vain yksi. Yhdellä lääkitys auttoi pääsemään kiinni normaaliin elämään. Näiden tekijöiden lisäksi paikkakunnan vaihtaminen oli merkittävässä osassa ajatellen muutosta kohti parempaa. Edellä mainitut tekijät olivat selkeästi käännekohtia tutkittujen nuorten elämässä; ne mahdollistivat yhteiskuntaan kiinnittymisen pikkuhiljaa.

Syrjäytymisvaarassa ollessaan kyseiset nuoret eivät aiemmin osallistuneet yhteiskunnan toimintaan ja taloudellinen tilanne oli monella myös heikko. Tämä hidasti ja vaikeutti pyrkimistä eteenpäin. Kuten aiemmin mainittiin, Hiilamon ym (2015, 22) mukaan positiivinen muutos on mahdollinen, kun ihmisellä on riittävästi taloudellisia ja sosiaalisia voimavaroja edetäkseen elämässään. Hyvinvointivaltio mahdollistaa eteenpäin pyrkimisen, sillä ihminen tarvitsee edellä mainittua tukea sekä tilaisuuksia osoittaakseen pystyvyyttään (Hiilamo ym. 2015, 59). Muutokset tutkimuksemme nuorten elämäntilanteissa olivat johtaneet siihen, että he kykenivät etenemään omassa elämässään ja heillä alkoi olla myös tulevaisuudensuunnitelmia.

5.3 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite on validius, joka tarkoittaa tulosten pätevyyttä. Tutkimusmenetelmän tulee siis mitata sitä, mitä on tarkoituskin (Hirsjärvi ym. 2007, 226). Haastattelujen aikana pyrittiin varmistamaan, että haastateltavat ymmärsivät kysymykset oikein esittämällä tarkentavia lisäkysymyksiä eri aiheisiin. Tämän lisäksi pohdimme tarkasti ennen haastattelua, millaisin termein eri teemoista olisi hyvä puhua.

Analyysivaiheessa huomasimme kuitenkin, että tutkittavat eivät aina tienneet mitä ajankohtaa elämässä tarkoitimme, kun puhuimme esimerkiksi vaikean elämäntilanteen vaikutuksista ihmissuhteisiin. Kun haastateltavat kertoivat elämäntarinaansa, meidän oli tutkijoina välillä vaikea erottaa, missä vaiheessa elämää kerrottu tapahtui. Oli hankala hahmottaa, oliko henkilö jo syrjäytymisvaarassa puhuessaan tietystä tapahtumasta. Kertoessaan kokemuksistaan haastateltavien puheessa sekoittui mennyt ja nykyinen. Haastattelurunko oli jaettu kolmeen osaan: tilanteeseen ennen syrjäytymisvaaraa, aikaan henkilön ollessa syrjäytymisvaarassa sekä nykyiseen, parantuneeseen tilanteeseen. Jälkikäteen ajateltuna kysymysten jakaminen kolmeen selkeään kategoriaan ei

ollut kaikista toimivien ratkaisujen. Kysymykset olisivat voineet olla teemoittain, ei tutkimusongelma kerrallaan.

Toinen tutkimukseen liittyvistä käsitteistä on reliäbelius, joka tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta ja se voidaan todeta usealla tavalla. Esimerkiksi jos kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, voidaan tulosta pitää reliäbelina. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Tutkimuksessamme toistettavuuden voi huomata, sillä kertomuksista ilmeni samanlaisia asioita kuin aiemmin tehdyistä tutkimuksista aiheeseen liittyen. Esimerkiksi on tutkittu, että sosiaaliset ongelmat keskittyvät usein tietyille asuinalueille, jolloin yksilöiden ongelmat heijastuvat ympäristöön (Kempainen 1997, 140). Myös omassa tutkimuksessamme kaikkien nuorten asuinalueilla oli vaikutusta heidän elämäntilanteensa heikkenemiseen.

Tutkijan tulisi kertoa, millä perusteella hän esittää tulkintoja ja mihin hänen päätelmänsä pohjaavat. Tässä lukijaa auttaa, jos tutkimusraporttia rikastetaan esimerkiksi suorilla lainauksilla. (Hirsjärvi ym. 2007, 228.) Halusimme käyttää opinnäytetyössämme suoria lainauksia, jotta ilmiötä kuvaava teksti tulisi helpommin ymmärrettäväksi lukijalle. Nuorten oma puhe toi ilmiön kuvaukseen inhimillisyyttä ja selkeyttä. Nuorten omat, tosielämään pohjaavat kertomukset täydensivät ilmiön tieteellistä kuvausta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta ja sen vaiheista. Aineiston tuottamisen olosuhteet olisi kerrottava selvästi ja totuudenmukaisesti. Esimerkiksi haastattelututkimuksessa tulisi kertoa olosuhteista ja paikoista, joissa aineisto on kerätty. (Hirsjärvi ym. 2007, 227.)

Opinnäytetyömme voi tarjota tarpeellista tietoa etsivälle nuorisotyölle sekä koulunuorisotyölle. Syrjäytymisessä voidaan huomata myös tietynlaiset riskitekijät, jotka pätevät myös omassa tutkimuksessamme. Näihin riskitekijöihin vaikuttamalla voidaan ehkäistä monen nuoren putoamista yhteiskunnasta. Tutkimuksessamme voi nähdä koko prosessin kulun; syrjäytymisvaaraan johtaneet tekijät, itse tilanteen ja selviytymistä tukevat tekijät. Tärkeää on huomata yhteiskuntaan kiinnittymisessä olennaiset tekijät ja tukea niitä parhaalla mahdollisella tavalla. Niihin panostamalla sekä erilaisien tukipalvelujen kehittämisellä voidaan ehkäistä monen nuoren syrjäytyminen.

Etsivässä työssä tärkeää on muistaa työn arvoperusta: hyväksytään ihminen sellaisenaan kuin hän on ja jokainen ansaitsee tulla autetuksi (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 28). Etsivän työn avulla pyritään löytämään nuoren omat tavoitteet ja saamaan hänet tekemään omat ratkaisut. Pyrkimyksen taustalla on käsitys siitä, että jokainen ihminen on kykenevä ja jokainen voi oppia uutta. (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 26.)

5.4 Jatkotutkimus- ja kehittämisehdotuksia

Tutkimus toteutettiin lyhyessä ajassa ja tutkimuksen kohdejoukko oli melko pieni. Tutkimuksestamme pystyisi kuitenkin saamaan paljon ideoita uusiin tutkimuksiin. Opinnäytetyöprosessin aikana esiin nousi monia mielenkiintoisia kysymyksiä, joihin voisi tarttua myöhemmissä tutkimuksissa.

Meitä tutkijoina jäi mietityttämään haastattelemiemme nuorten tarinat. Olisi mielenkiintoista tietää, miten heidän tarinansa kehittyvät ajan kuluessa. Haastatellut nuoret olivat vasta matkalla syrjäytymisestä selviytymiseen ja suurin osa eteni siinä tuetusti. Pohdimme, että millaisena nuorten elämä jatkuu; kehittykö tilanne eteenpäin, pysyykö se samana vai otetaanko askelia taaksepäin. Lähtevätkö nuoret esimerkiksi opiskelun pariin vai vetääkö aikaisempi, vaikea elämäntilanne heitä puoleensa? Olisi myös mielenkiintoista tietää, millaista tukea nämä nuoret tulevaisuudessa saavat ja kuinka kauan sitä tarjotaan. Kaikki tutkimukseenne nuoret olivat keskeyttäneet toisen asteen opinnot yhden tai useamman kerran, joten olisi tarpeellista pohtia, miten uusilta keskeyttämisiltä välttyttäisiin tulevaisuudessa juuri näiden nuorten kohdalla.

Tutkimuksemme nuoret kertoivat siitä, millä tavoin he olivat päässeet omissa tilanteissaan eteenpäin. Puheissaan he eivät kuitenkaan keskittyneet kovinkaan paljon viranomaisilta saatavaan tukeen ja apuun. Puheissa nousi esiin enemmänkin lähipiirin ja muiden tuttavien tuki. Uuden tutkimuksen tai kehittämishankkeen voisi toteuttaa kyselemällä nuorilta heidän viranomaiskokemuksistaan ja siitä, miten niitä voitaisiin kehittää enemmän tarpeita vastaaviksi. Nuorilta voitaisiin tiedustella, kokevatko he esimerkiksi etsivän nuorisotyön tarpeellisena ja miten sitä voitaisiin kehittää.

Sosiaalityöntekijöiden mukaan jotakin tulisi tapahtua sekä rakenteen että nuorten toimijuuden tasolla. Resursseja tulisi olla enemmän ja palveluiden tulisi olla lähempänä toisiaan. Nuorten avunpyyntöön pitäisi pystyä vastaamaan nopeasti eikä vasta kuu-

kauden kuluttua, jolloin asiakas ei ehkä muista tai uskalla tulla tapaamiseen. (Aaltonen & Berg 2015, 72.) Mikkelin Olkkari on hyvä esimerkki tällaisesta palvelusta; kaikki toiminnot ovat saman katon alla ja helposti saatavilla. Olkkari tarjoaa palveluita matalalla kynnyksellä ja tästä syystä nuoren on helppo tulla paikalle. Olkkarin käyttämää toimintamallia olisi hyvä toteuttaa myös pienemmillä paikkakunnilla, joissa palvelut voivat olla hajanaisia ja vaikeasti saatavilla. Tällaisella mallilla voidaan ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymistä huomattavasti.

Kaikki tutkimuksemme osallistuneet nuoret olivat keskeyttäneet toisen asteen opintonsa. Hyvällä ja suunnitellulla opinto-ohjauksella yläkoulussa voitaisiin ennaltaehkäistä toisen asteen tutkinnon keskeyttämisää. Opinto-ohjaajan tulisi esittää erilaisia vaihtoehtoja nuorelle hänen mielenkiintonsa mukaan. Ensimmäisen tutkintoon johtavan koulutuksen ei välttämättä tarvitse mahdollistaa nuoren unelma-ammattia, mutta opinnot ja tuleva työ voivat silti olla mielekkäitä. Opinto-ohjaajan tulisi myös korostaa nuorelle sitä, että yksi yhteishaku ei säätele koko loppuelämää ja tarvittaessa voi kouluttua lisää tai uudelleen. Yläkoulun lopussa moni nuori ei tiedä vielä, mitä haluaa tulevaisuudessa tehdä, joten heitä pitäisi tukea paremmin valinnoissa ja jatko-opintoihin hakeutumisessa.

Monet yläkoululaiset tarvitsevat paljon henkilökohtaista ohjausta, turvallista aikuis-kontaktia ja keskustelua sekä erilaisten kiinnostavien koulutusvaihtoehtojen kartoitusta. Tätä tukea kaikki nuoret eivät saa kotoa. Oppilaanohjauksen tulisi olla tehokasta ja pitkäjänteistä jo seitsemänneltä luokalta alkaen. Ohjauksen tehostamisella voitaisiin mahdollisesti välttyä siltä, että yhteisvalinnassa osa nuorista hakee opiskelemaan vain hakemisen vuoksi. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 104.)

Yläkoulun aikana pitäisi myös paremmin nähdä nuoren mahdolliset ongelmat ja puuttua niihin varhaisessa vaiheessa. Puuttuminen ongelmiin on huomattavasti vaikeampaa siinä vaiheessa, kun nuori on pudonnut koulutuksesta ja erilaiset vaikeudet ovat ehtineet pahasti kasautua. Mielestämme koulunuorisotyötä pitäisi lisätä yläkouluihin, mikä mahdollistaisi sen, että nuorella olisi edes yksi turvallinen aikuinen tukena. Tällöin ongelmat pystyttäisiin huomaamaan nykyistä aikaisemmin. Alakoulun luokanopettajan jälkeen aineenopettajajärjestelmä voi tuntua murrosikäiselle nuorelle etäiseltä eikä se anna tarvittavaa, yksilöllistä tukea.

Koulunuorisotyön yhtenä tavoitteena voidaan pitää onnistumisen kokemusten tarjoamista lapsille ja nuorille sekä erityisesti niille, joille koulu ei näitä kokemuksia yleensä tarjoa. Tämän lisäksi yhdeksi nuorisotyön keskeiseksi tavoitteeksi on asetettu lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen: yhteiskunnallinen vaikuttaminen, äänen kuuluminen nuorten omissa toiminta- ja palveluympäristöissä ja syrjäytyminen ehkäisy. Nuorisotyössä paljon käytetty käsite on sosiaalinen vahvistaminen, jolla tarkoitetaan lapsen tai nuoren elämänhallintaa ja rajojen oppimista sekä oman paikkansa löytämistä yhteiskunnassa. Nuorisotyön toinen tärkeä käsite on yhteisöllisyyden vahvistaminen. Koulussa yhteisöllisyydellä usein tarkoitetaan esimerkiksi erilaisia pienryhmiä, luokkia ja muita opetusryhmiä. Koulussa nuorisotyöntekijän käyttämällä yhteisöllisyyttä vahvistavilla työtavoilla pyritään lisäämään oppilaiden toistensa tuntemista, helpottamaan yhteistoimintaa, kehittämään ryhmän ongelmanratkaisutaitoja ja kasvatamaan ryhmän yhteishenkeä. (Sarha 2005, 24-25.)

Yhteiskunta painostaa nuoria siirtymään työelämään mahdollisimman varhain, mikä voi olla ristiriidassa nuoren yksilölliseen kehitykseen verraten. Mielestämme nuorille tulisi tarjota enemmän työharjoittelumahdollisuuksia jo peruskoulun aikana, jolloin nuori saisi kokemusta työelämästä sekä erilaisista ammateista ja niiden työnkuvista. Pelkästään koulussa istumalla nuori ei saa realistista käsitystä siitä, millaista työelämä on.

5.5 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Aloittaessamme opinnäytetyöprosessia emme tunteneet toisiamme juuri lainkaan. Tässä vaiheessa oli mahdotonta tietää, millaiset työtavat toisella on ja menevätkö ajatuksemme yksiin. Syrjäytyminen ilmiönä kiinnosti molempia ja kummallakin oli kiinnostus tutkimuksen tekemiseen opinnäytetyönä. Teemme opinnäytetyötämme nopeutetussa aikataulussa toisiin vuosikurssilaisiin nähden ja työn arvioiduksi valmistumisajankohdaksi päätettiin huhtikuu 2015. Ensin tehtiin päätös aiheesta, jonka jälkeen lähdettiin etsimään tilaajaa. Aiheen valinnan jälkeen oli vuorossa aiheen rajausta, jonka jälkeen lähdettiin pohtimaan tutkimusongelmia.

Otimme yhteyttä Mikkelin Olkkariin lokakuussa 2014. Olkkarin ensimmäisessä palaverissa päädyimme muuttamaan kohderyhmää, mikä tarkoitti syrjäytymisvaarassa olevien nuorten sijaan jo tilanteesta selvinneitä nuoria. Alussa kohderyhmäksi ajattel-

tiin 16-18 –vuotiaita nuoria, mutta muutoksen myötä uudeksi ikähaarukaksi valikoitui yli 20-vuotiaat nuoret aikuiset. Palaverissa pohdimme yhdessä nuorten suostuvuutta tutkimukseen, sillä aihe on monelle arka puhuttavaksi. Olkkarin etsivät nuorisotyöntekijät olivat sitä mieltä, että syrjäytymisvaarassa olevien nuorten saaminen tutkimukseen on haasteellista. Puolestaan henkilöt, joilla tilanne on mennyt eteenpäin, ovat halukkaampia kertomaan kokemuksistaan.

Syksyn 2014 aikana kirjoitettiin lähinnä teoreettista viitekehystä ja sen lisäksi suunniteltiin tulevia haastatteluja. Epätietoisuutta oli haastateltavien saannissa, josta Olkkarin työntekijät vastasivat. Tieto mahdollisista haastateltavista vaati useita yhteydenottoja. Joululoman jälkeen Olkkarilta tuli tietoa siitä, että haastattelut voidaan järjestää tammikuun aikana. Haastattelut piti toteuttaa melko nopealla aikavälillä, mikä vaikeutti laadullisessa tutkimuksessa tarvittavaa tarkkaa haastateltavien valintaa.

Kiireestä huolimatta haastattelujen toteutus kuitenkin onnistui ja haastateltavat olivat sopivia tutkimukseemme. Olimme yllättyneitä siitä, kuinka avoimesti he kertoivat elämästään. Olkkari oli järjestänyt tilat haastaville valmiiksi, mikä helpotti meidän työtämme.

Menessämme Olkkarille haastattelutilanteisiin vaikutti siltä, että nuoret eivät olleet saaneet riittävästi tietoa tutkimuksestamme. Suostumus nuorilta tutkimukseen osallistumisesta saatiin vasta juuri ennen haastattelutilannetta. Jouduimme ennen haastatteluja pohjustamaan opinnäytetyötämme sekä haastattelujen kulkua nuorille, minkä olimme ajatelleet kuuluvan enemmän Olkkarille. Olimme olettaneet, että nuoret olisivat jo saaneet tietoa tutkimuksesta sekä heiltä olisi jo saatu suostumus haastatteluihin. Olimme kaivanneet Olkkarin työntekijöiltä enemmän tukea nuorten kohtaamiseen suostutelllessamme heitä haastatteluihin, sillä emme tunteneet heitä yhtään ennalta. Monelle tuli yllätyksenä rankat teemat sekä nauhoittaminen. Näihin teemoihin haastateltavat eivät voineet valmistautua henkisesti etukäteen.

Tutkijan tulee laadulliseen tutkimukseen liittyvän haastattelun aikana antaa tilaa haastateltavalle mahdollistamalla tälle avoin ilmapiiri vapaaseen kerrontaan sekä myös tunteiden näyttämiseen ja kokemiseen. Haastavia olivat tilanteet, joissa haastatellamme henkilöt kertoivat hyvinkin hankalista kokemuksista, joita heillä oli ollut. Tutkijana oli vaikeaa pysyä neutraalina, kun esimerkiksi yksi haastateltavista kertoi

itsetuhoisuudestaan ja väkivallasta, jota hän oli kokenut ennen sitä. Ihmiset peilaavat toistensa tunteita ja esimerkiksi tässä tapauksessa toisen surun pystyi kokemaan myös itse.

Työskentelymme opinnäytetyöparina on sujunut luontevasti koko prosessin ajan. Molemmat ovat hoitaneet sovitut asiat ja opinnäytetyön kirjoittaminen on jakautunut taiseisesti. Toinen meistä on ottanut vastuulleen yhteydenpidon työelämäkumppaniin ja toinen työn kielellisen sekä rakenteellisen hiomisen. Työskentelymme on hoitunut melko itsenäisesti eikä ohjaavaan opettajaan ole ollut tarvetta turvautua paljoa. Opettajalta on kuitenkin saanut tukea tarvittaessa.

Opinnäytetyön vertaisarviointia olemme toteuttaneet muutaman kerran pienryhmässä, jossa on ollut mahdollista keskustella mieltä askarruttavista asioista liittyen työhön. Koimme kumpikin, ettei pienryhmätyöskentelystä ollut hyötyä ajatellen omaa työtämme, mutta uskomme, että osa hyötyy tällaisesta työskentelystä. Mielestämme on kuitenkin hyvä nähdä erilaisia töitä ja oppia arvioimaan niitä.

LÄHTEET

Aaltonen, Marjo, Ojanen, Tuija, Vihunen, Riitta & Vilen, Marika 2003. Nuoren aika. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Ahlström, Salme & Taskinen, Sirpa 2001. Huono ennuste – Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen. Helsinki: Stakesin monistamo.

Autio, Minna, Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami 2008. Polarisoituva nuoruus. Nuorten elinolot vuosikirja-2008. WWW-dokumentti.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/polarisoituvanuoruus.pdf>. Päivitetty 5.2.2014. Luettu 22.10.2014.

Ek Ellen, Saari Erkki, Viinamäki Leena, Sovio Ulla & Järvelin Marjo-Riitta 2004. Sosiaali – ja terveysturvan tutkimuksia. Nuorten aikuisten työelämästä syrjäytyminen ja sosiaaliturvan käyttö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Eskelinen, Jalmari & Tamminen, Lilja 2013. Komerot: Kadotettujen nuorten tarinoita. Helsinki: Osuuskunta IVA.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Heinola, Timo, Järvelä, Sampo & Reunanen, Ari 2015. Selvitys ja kehittämissuhteet ulkopuolisten nuorten osallisuuden vahvistamiseksi. Silta-Valmennusyhdistys ry. PDF-dokumentti.
http://www.siltavalmennus.fi/files/Julkaisut/Raportit/Selvitys_ulkopuolisten_nuorten_osallisuuden_vahvistamiseksi_3-2015.pdf. Päivitetty 10.3.2015. Luettu 13.3.2015.

Hiilamo, Heikki, Hänninen, Sakari, Isola, Anna-Maria, Karjalainen, Jouko & Turunen, Elina 2015. Syrjäytynyt ihminen ja kunta. Kaks – kunnallisalan kehittämissäätiö. PDF-dokumentti. http://www.kaks.fi/sites/default/files/TutkJulk_84_net_1.pdf. Päivitetty 10.2.2015. Luettu 19.3.2015.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrukikoda.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hyväri, Susanna, Laine, Terhi & Vuokila-Oikkonen, Päivi 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali – ja terveysalalla. Riika-Latvia: Livonia Print.

Ikäheimo, Salla 2015. Syrjäytyneiksi luokiteltujen nuorten terveystalvelujen käyttö ja kustannukset. Teoksessa Aaltonen, Sanna, Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla. Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto. PDF-dokumentti.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>. Päivitetty 24.2.2015. Luettu 3.3.2015.

Itäpuisto, Maritta 2008. Pullon pohjimmaisat – lapsi, perhe ja alkoholi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kaartinen-Koutaniemi, Jaakko 2012. Etsivässä työssä. Porvoo: Bookwell Oy.

Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä – Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kannasoja, Sirpa 2006. Nuorten identiteetti ja marginaalisuus – Kvantitatiivinen tutkimus identiteettityön kohdentamisen painopistealueista. Jyväskylän yliopisto. Pro Gradu –tutkielma. PDF-dokumentti.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11539/URN_NBN_fi_jyu-2006374.pdf?sequence=1. Päivitetty 26.11.2012. Luettu 18.2.2015.

Karvonen, Sakari & Rahkonen, Ossi 2004. Hyvinvointi eriytyy alueellisesti – kasvatatko nuorten terveyden erot. Teoksessa Paju, Petri. Samaan aikaan toisaalla... nuorten alueellisuus ja hyvinvointi. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Kempainen, Pertti 1997. Nuori minänsä vankina II osa: poikkeava käyttäytyminen, tunne-elämän häiriöt, katuelämä, syrjäytyminen, terapiayhteiskunta. Vantaa: Tumma-vauren kirjapaino Oy.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko 2012. Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. WWW-dokumentti. http://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri_2012_Verkkojulkaisu.pdf. Päivitetty 14.4.2014. Luettu 31.10.2014.

Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo 1999. Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. WWW-dokumentti.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/holtittomasta_hallittuun.pdf. Päivitetty 30.5.2014. Luettu 31.10.2014.

Kuronen, Ilpo 2010. Peruskoulusta elämäkouluun – Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkoulusta peruskoulun jälkeen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kuula, Ritva 2000. Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa – Koulu ja nuorten syrjäytyminen. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mikkelin kaupunki 2015. Nuorten kohtaamispaikka Olkkari. WWW-dokumentti.

<http://www.mikkeli.fi/palvelut/nuorten-kohtaamispaikka-olkkari>. Päivitetty 3.2.2015. Luettu 3.2.2015.

Mikkelin Olkkari 2015. Etsivä nuorisotyö. WWW-dokumentti.

<http://mikkelinolkkari.fi/palvelut/etsiva-nuorisotyö>. Päivitetty 3.2.2015. Luettu 3.2.2015.

- Myrskylä, Pekka 2012. Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret. WWW-dokumentti. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>. Päivitetty 1.2.2012. Luettu 22.10.2014.
- Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko. Nuorisobarometri. Monipolvinen hyvinvointi 2012. PDF-dokumentti. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri_2012_Verkkojulkaisu.pdf. Päivitetty 14.4.2014. Luettu 27.1.2015.
- Oravala, Sanna & Rönkä, Anna 2003. Käännekohtat elämänkulussa. PDF-dokumentti. <https://www15.uta.fi/kirjasto/nelli/verkkoaineistot/yht/Oravala.pdf>. Päivitetty 13.10.2003. Luettu 29.10.2014.
- Reivinen, Jukka & Vähäkylä, Leena 2013. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Raamatutrukikoja Oü.
- Rönkä, Anna 1992. Nuoren aikuisen sosiaalinen selviytyminen: katsaus kirjallisuuteen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Saari, Juho 2009. Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Sarha, Marja-Liisa 2005. Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Suolahti: Nykypaino Oy.
- Stranden, Kaisa 1997. Erilainen oppija. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Strauss, A. & Corbin, J. 1998. Basics of Qualitative Research. USA: Sage Publications, Inc.
- Takala, Mikko 1992. Kouluallergia - yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Turtiainen, Juha 2008. Vain isä voi antaa lapselleen isäaika – isien ja lasten ryhmätoiminta lasten kasvun ja kehityksen tukena. Teoksessa Purjo, Timo. Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen aikuisuuteen. Nuorten erityiskasvatuksen mahdollisuudet ja keinot. Tampere: Yliopistopaino.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Nuorisotakuu. WWW-dokumentti. <http://www.nuorisotakuu.fi/nuorisotakuu>. Päivitetty 6.6.2014. Luettu 9.10.2014.
- Vehviläinen, Jukka 2008. Kuvauksia koulutuksen keskeyttämisestä. Opetushallitus. PDF-dokumentti. http://www.oph.fi/download/46566_kuvauksia_koulutuksen_keskeyttamsesta.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 19.2.2015.

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Miten haastateltavat joutuivat syrjäytymisvaaraan?

- Kerro itsestäsi
- Kerro lähihistoriastasi
- Kerro lähipiiristäsi
 - Millainen suhde oli vanhempiin?
 - Millainen kaveripiiri sinulla oli?
- Kerro koulunkäynnistäsi
 - Millainen koulutus sinulla on?
 - Millainen koulutus vanhemmillasi on?
- Kerro asuinalueestasi
- Miten päihteet näyttäytyivät elämässäsi?
- Millainen oli taloudellinen tilanteesi?
- Millaisia harrastuksia sinulla oli?

Miten he kokivat sen hetkisen vaikean elämäntilanteen?

- Kuvaile kyseistä vaikeaa elämänvaihetta
- Kerro sen hetkisistä päiväritiineistäsi
- Kerro silloisesta asumistilanteestasi
- Mitkä asiat koit tärkeäksi elämässäsi silloin?
- Millaisessa valossa näit tulevaisuuden tuolloin?
- Miten elämäntilanteesi vaikutti lähipiiriisi?
- Millainen oli terveytesi?

Mitkä tekijät auttoivat yhteiskuntaan kiinnittymisessä?

- Millaista tukea sait?
 - Mistä koit saavasi apua?
- Mitä tapahtumaa tai tilannetta voisit kutsua käännekohdaksi?
- Milloin ja miten muutos tapahtui